

**İsrail Ülke Raporu
(Otomotiv Sektörü Açısından)**

Ar-Ge Şubesi

Şubat, 2020

İÇİNDEKİLER

1. GENEL BİLGİLER.....	3
2. GENEL EKONOMİK DURUM	6
3. İSRAİL'İN DIŞ TİCARETİ	8
4. TÜRKİYE İLE TİCARET	12
5. İSRAİL'İN OTOMOTİV SEKTÖRÜ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	17
6.İŞ ADAMLARININ PAZARDA DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR.....	19
KAYNAKLAR	23

GENEL BİLGİLER

Coğrafi Konum

İsrail, Asya ile Afrika kıtalarının birleştiği bir noktada bulunmakta olup; batısında Akdeniz, kuzeyinde Lübnan ve Suriye, doğusunda Ürdün, güneyinde Mısır ve Kızıl Deniz ile çevrilidir. İsrail'in en yüksek noktası Golan Tepeleri'ndeki Hermon Dağı (2.656 m) ile Negev'deki Rosh Ramon Dağı (1.035 m); en alçak noktası ise deniz seviyesinin 400 metre altında bulunan Ölü Deniz'dir.

Siyasi ve İdari Yapı

Tarihi ve dini kaynaklar Yahudi kavminin M.Ö. 1700-1500 yılları arasında Mezopotamya'dan "Canaan(Kenan)" (Filistin) bölgesine ve daha sonra Mısır'a göç ettiğini, M.Ö. 1300 yıllarında ise Mısır'dan Hz. Musa önderliğinde tekrar Filistin bölgesine geçtiğini kaydetmektedir. Kaynaklarda ilk Yahudi Krallığı'nın M.Ö. 1025 yılında Saul tarafından kurulduğu, M.Ö. 965-930 yıllarında hüküm süren Hz. Süleyman döneminde Kudüs'te ilk tapınağın inşa edildiği, M.Ö. 722 yılında başlayan Asur hakimiyeti ve Babil sürgününden sonra, M.Ö. 538-322 yıllarında Yahudi kavimlerinin tekrar siyasi bir varlık oluşturarak ikinci tapınağı inşa ettikleri, Büyük İskender tarafından bölgenin işgal edildiği, M.Ö. 165-37 yıllarında Hasmonean Krallığı'nın hüküm sürdüğü, M.Ö. 63 yılından itibaren Roma'nın bölgeye nüfuz ettiği, M.S. 70 yılında Romalılar tarafından Yahudi isyanlarının bastırılarak ikinci tapınağın yıkıldığı, Yahudilerin Kudüs'ten ve bölgeden sürgün edildikleri ve son Yahudi isyanının M.S. 132 yılında başarısızlıkla sonuçlandığı belirtilmektedir. Bu tarihten sonra Yahudiler bölgede küçük topluluklar halinde mevcut olmuşlarsa da 19. yüzyıl sonlarına dek önemli bir demografik ve siyasi varlık olmaktan çıkmışlardır. Ancak Kudüs ve "Zion" Yahudiler için kutsallığını her zaman korumuştur.

1517 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na katılan Filistin toprakları, I. Dünya Savaşı sırasında 1917 yılında İngiltere'nin işgaline uğramış ve Milletler Cemiyeti'nin kararıyla 1922 yılında İngiliz mandasına verilmiştir. Söz konusu karar ile İngiltere bu topraklarda "Yahudilere bir yurt kurma hakkını temin etmekle" görevlendirilmiştir. Aynı yıl İngiltere, Filistin topraklarının yaklaşık 2/3'ü üzerinde Trans-Jordan Arap Emirliği'nin (bugünkü Ürdün Krallığı) kurulmasına müsaade etmiş, ayrıca Filistin'deki Yahudi topluluğunu İngiliz makamlarına karşı temsil etmek üzere "Jewish Agency" oluşturulmuştur. Filistin toprakları üzerinde bir "Yahudi Devleti" düşüncesi ise bu bölgede yaşayan Arapların tepkilerine yol açmıştır. Araplar Filistin'in bölünmesine veya Filistin'de Yahudi varlığına karşı çıkmışlar, bu çerçevede 1937 yılında İngiltere tarafından önerilen paylaşım planını reddetmişlerdir. Buna bağlı olarak Arap ve Yahudi cemaatleri arasındaki çatışmalar artmıştır. II. Dünya savaşının yaklaşmasıyla birlikte Arap kamuoyunu gücendirmek istemeyen İngiltere, 1939 yılında bir "White Paper" yayınlarak Filistin'e Yahudi göçüne önemli sınırlamalar getirmiştir. Savaş sırasında bu karara muhalefet etmeyen Yahudi liderliği savaştan sonra yasal olmayan göç çalışmalarına hız vermiş, diğer taraftan İngiliz idaresine ve Arap halkına karşı tedhiş hareketlerine başlamıştır.

Kuvvet veya uzlaşma yoluyla sorunu çözümlenemeyince ekonomik ve siyasi sorunlarla karşı karşıya kalan İngiltere, Filistin'den çekilme kararını Nisan 1947'de Birleşmiş Milletler gündemine aldırması ve bölgenin geleceğinin tayin edilmesini istemiştir. 29 Kasım 1947'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Filistin'in Arap ve Yahudi devletleri arasında paylaşılmasını ve Kudüs'e uluslararası statü verilmesini öngören 181 sayılı kararı kabul etmiştir. Karar, Yahudi liderliğince olumlu karşılanmış ancak Arap tarafınca kabul edilmemiştir.

Bölgede İngiliz yönetiminin sona erdiği 14 Mayıs 1948 tarihinde David Ben-Gurion'un, Başkanı olduğu "Jewish Agency"nin işlevlerini üstlenmesiyle İsrail Devleti ilan edilmiş; bir gün sonra ise Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak bu kararı tanımayarak bölgeye askeri hareket başlatmışlardır. 15 ay süren savaş, Birleşmiş Milletler'in arabuluculuğu ile yapılan görüşmeler

sonucunda imzalanan ateşkes anlaşmalarıyla sona ermiştir. Ateşkes anlaşmaları ile İsrail, BM'nin taksim planıyla kendisine bırakılan araziye genişletirken; Gazze Mısır'ın, Batı Şeria ve Doğu Kudüs ise Ürdün'ün yönetiminde kalmıştır. İsrail, 11 Mayıs 1949 tarihinde Birleşmiş Milletler'in 59. üyesi olmuştur.

İsrail Devleti kuvvetler ayrılığına dayanan parlamenter bir demokrasi ile yönetilmektedir. Ülkenin tek metin halinde düzenlenmiş bir anayasası bulunmamakla birlikte; anayasa çeşitli konularda yapılmış anayasal düzenleme niteliğindeki temel yasalardan oluşan bir manzumedan ibarettir.

Nüfus ve İşgücü Yapısı

Yahudi nüfusunun yarısından fazlası İsrail doğumlu olup, geri kalan kısmı 70 farklı ülkeden göç etmiştir. İsrail'in sosyo-ekonomik yapısı ve nüfus artış hızı yıllar itibarıyla %1,7 olarak gerçekleşmektedir. İsrail nüfusu göreceli olarak gençlerden oluşmakta olup; nüfusun %27,9'u 14 yaşın altındadır. Nüfusun %62,3'ü 15-64 yaşları arasında olup %9,9'u 65 yaşın üstündedir.

Nüfus İstatistikleri

	2016	2017TT	2018	2019TT	2020
Nüfus (milyon)	8,5	8,7	8,8	9.0	9.2

Kaynak: Economist Intelligence Unit Israel Country Profile, Jewish Virtual Library

İsrail nüfusunun dörtte üçü Yahudi, %16'sı Müslüman, %2'si Hıristiyan ve %1,7'si Dürzilerden oluşmaktadır. İsrail'de yaşayan Yahudiler, dünyadaki toplam Yahudi nüfusunun yalnızca %40'ına tekabül etmektedir. Bu nedenle İsrail göç almaktadır. İsrail İstatistik Ofisi tarafından yapılan nüfus tahminlerine göre; nüfusun 2020 yılında 8,9 milyon olması beklenmektedir. Nüfus artış oranlarının yıllar içinde dengesiz dağılımının nedeni de yıllar içinde göçlerde gerçekleşen değişimlerdir.

Yahudi topluluğu kendi içinde üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar; çoğu Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinden gelen Aşkenazi(Askhenazi) Yahudileri, 15. yy. sonunda İspanya ve Portekiz'den Avrupa ülkelerine kaçarak İsrail Devleti'nin kurulmasıyla İsrail'e göç eden ve içlerinde Türkiye'den göçen Yahudilerin de yer aldığı Seferad(Sephardi) Yahudileri ve Kuzey Afrika ve Orta Doğu Müslüman ülkelerinde yaşayan Doğu Yahudileridir. Aşkenazi Yahudileri yönetici sınıfını ve nitelikli işçileri oluşturmakta; Seferad Yahudileri ise daha düşük gelirli, mavi yakalı işçi sınıfını temsil etmektedir.

İsrail'in nüfus ve yaşam biçimi incelenirken üzerinde durulması gereken bir diğer konu, nüfusun yaklaşık %10'unu oluşturan Kibbutzlar ve Moşavlardır. İsrail Devleti'nin kuruluşunda önemli etkileri olan Kibbutizm; Sosyalizmin ve Siyonizm'in pratik bir şekilde bir araya getirildiği, İsrail'e özgün bir deneydir. Moshavlar ise her ailenin bir çiftliğe sahip olduğu üretim, satış ve ihtiyaçların kooperatif aracılığıyla gerçekleştirildiği tarım köyleridir.

Ülkede birçok özel şirket bulunmasına rağmen, üretim ve istihdam açısından kamu teşekkülleri önemli bir paya sahiptir. İsrail'in toplam işgücü, yaklaşık 3 milyon kişidir. İsrail'de 20–65 yaş arası çalışan işgücü, işsizlik sigortası kapsamındadır.

İsrail'in sosyal güvenlik sisteminde emeklilik ve sağlık sigortaları birbirinden ayrılmış durumdadır. Sosyal Güvenlik Sigortası (Bituah Leumi) emeklilik, işsizlik ve malullük sigortalarını kapsamaktadır. Emeklilik yaşı erkeklerde 67, bayanlarda 65'tir. Ulusal Sağlık Sigortası (Bituah Birut Mamlahiti) ise çalışanın kendi seçeneğine göre ülkedeki dört sağlık kurumundan birine bağlı

olarak sağlık hizmeti almasını sağlamaktadır. Yurt dışında çalışarak emekli olmuş İsrail vatandaşlarının ülke dışından gelen emekli maaşları ve/veya soykırım tazminatları da İsrail'deki yaşlı kesimin gelir kalemleri arasında yer almaktadır. İsrail'de çocuklu ailelere ocuk yardımı da yapılmaktadır.

İstihdam

	2017	2018	2019	2020	2021
İşsizlik oranı (%)	4,2	3,9	4,0	4,1	3,8

(*) Temmuz ayı sonu itibarıyla.

Kaynak: Economist Intelligence Unit Israel Country Profile, Israel Central Bureau of Statistics

Doğal Kaynaklar ve evre

İsrail doğal kaynaklar bakımından zengin bir ülke olmayıp; su ve enerji kaynakları kısıtlıdır. Negev'den çıkarılan fosfat ile lü Deniz'den çıkarılan potaş, kalya taşı, brom ve magnezyum, ülkenin önemli madenlerini oluşturmaktadır. Ashkelon kıyılarında son yıllarda keşfedilen doğal gaz rezervleri ile birlikte toplam doğal gaz rezervlerinin 15 yıl yeteceği tahmin edilmektedir. İsrail, enerji üretiminde kömürle çalışan santraller kurmak ve güneş enerjisinden yararlanmak suretiyle petrole olan bağımlılığını büyük ölçüde azaltmıştır. Diğer bölge ülkelerinden daha az miktarda ve daha yüksek maliyetlerle çıkarılan petrol de işletilmektedir. Kısacası, İsrail ekonomisi sınırlı kaynakların etkin kullanımına ve alt yapının iyileştirilmesine dayalıdır.

Ülkede evre sorunlarına ilginin artması ve halkın bilinçlenmesi ile birlikte geri dönüşümlü ürünlerin kullanım oranının 2010 yılında bu oranın %50'ye yükselmesi beklenmektedir.

Temiz su kaynaklarına ulaşımın kısıtlı olduğu Orta Doğu'da yer alan İsrail'in başlıca su kaynakları; İsrail, Suriye ve Lübnan sınırlarındaki dağlık alanlardan doğan Kinneret Gl, Ürdün Nehri, Galile (Kinneret) Gölü ve çevresindeki küçük ırmak sistemleri ile yeraltı sularıdır. Düzensiz yağışlar, sanayi üretimi ve hızlı nüfus artışı nedeniyle artan su tüketimi, İsrail'in su kaynaklarının tehlikeli biçimde azalmasına yol açmış; yetkililer suyun dağıtımı, etkin kullanımı ve fiyatlandırılması konusunda önlem almaya zorunlu kalmıştır. Deniz suyunun tuzunun arttırılması için Ashkelon'da ve Ashdod'da 2 adet tesis işletime açılmıştır.

GENEL EKONOMİK DURUM

Ekonomik Yapı

İsrail ekonomisi, i pazarın küçüklüğü nedeniyle ihracata dayalı bir büyüme sergilemektedir. 1990'lı yılların başında korumacı politikalarla gelişen giyim ve ayakkabı sektörleri, artan rekabetin etkisiyle son on yıldır yerini elektronik, haberleşme, medikal ve optik aletler gibi teknoloji-yoğun sektörlere bırakmıştır. Tüm dünyada artan talebin ve pazara gösterilen yoğun ilginin bir sonucu olarak, İsrail'de yüksek teknoloji endüstrilerinde faaliyet gösteren yerli ve yabancı firmaların sayısı hızla artmıştır. İsrail'in Ar-Ge alanındaki bu başarisının temel kaynağı, yüksek eğitim düzeyi ve savunma, bilişim teknolojileri, tarım teknolojileri ve medikal teknolojileri ile ilgili Ar-Ge faaliyetlerine yapılan büyük yatırımlardır. Kimya, plastik ve gıda sanayi ürünlerinin ihracatında ve finansal hizmetlerde de son yıllarda önemli başarılar kaydedilmiştir.

GSYİH'nin Sektörlere Göre Dağılımındaki Artış

	2017	2018T	2019T	2020T	2018T
Tarım	3,1	4,9	5,2	4,6	6,8
Sanayi	3,5	3,0	2,3	3,0	8,0
Hizmetler	3,0	5,3	5,7	4,9	6,6

Kaynak: Economist Intelligence Unit, Israel Country Report T: EIU tahmini

Ekonomi Politikaları

Merkezi planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde 1985 yılından itibaren ekonomik alanda birçok reform gerçekleştirilmiş; devletin ekonomiye müdahalesi en aza indirilmiş, ticari engeller kaldırılmış ve kapsamlı bir özelleştirme programı uygulanmıştır. 2002 sonrasında ise YİŞ çevrilgen hale getirilmiş ve yabancı sermayenin ülkeye giriş-çıkışı serbestleşmiştir. Aynı yıl açıklanan ekonomik reform paketinde yer alan reformlar da (gelir vergisi oranlarının düşürülmesi, özelleştirmenin hızlandırılması, altyapı yatırımlarının artırılması, eğitim sisteminin gözden geçirilmesi vb) başarıyla gerçekleştirilmiştir. Döviz kuru bandının kaldırılmasına ve serbest dalgalanma sistemine geçilmesine karar verilmiştir. Halen İsrail Merkez Bankası, ekonomi politikasının belirlenmesinde önemli bir role sahiptir. 2010 yılı içerisinde ekonomik açıdan önem arz eden en büyük gelişme İsrail'deki mevcut limanların %15'ini özelleştirilmesidir. İsrail Devlet Şirketleri Kuruluşu (The Government Corporations Authority - GCA) öncelikli olarak Haifa ve Ashod limanlarının özelleştirilmesi hususunda çalışmalarına devam etmektedir.

Tarım ve Hayvancılık

Uluslararası ticaret anlaşmalarına bağlı olarak gümrük tarifelerindeki düşüşün, tüm dünyada artan rekabetin, su kıtlığının ve tarımsal alanların inşaata açılmasının bir sonucu olarak son yıllarda tarımsal üretimde gerileme yaşanmaktadır. Kuraklık zamanlarında devletten sübvansiyon alan çiftçiler zamanla yeni duruma ayak uydurarak, daha az tarım alanı ve su gerektiren yüksek kalitede mahsul elde etmiş; tarımsal üretimde geliştirilen teknolojilerle İsrail tarım alanında dünyanın en ileri ülkelerinden biri haline gelmiştir. Bu teknolojiler kullanılarak meyve-sebze üretimi, kültür balıkçılığı ve tohumculuk gibi alanlarda Türkiye ile İsrail arasında ortak projeler geliştirilmesi mümkündür.

Tarım sektörünün milli gelire ve istihdama katkısı yıllar itibarıyla azalırken; üretimin yarısının ihracata yönelik olması, ülkedeki narenciye dikim alanlarının giderek genişlemesine neden olmaktadır. İhracatı en hızlı büyüyen tarım ürünleri ise baharat ve tat bitkileridir (bazilikum, çirışotu, roka, kişniş, nane). Bu bitkilerin raf ömrünün uzatılması amacıyla sürdürülen Ar-Ge çalışmalarının hedefi; bu ürünlerin ihracatının deniz yoluyla yapılabilmesi ve böylece navlun maliyetlerinin azaltılmasıdır. (Kesme çiçeklerde bu başarılmış ve ABD'ye deniz yoluyla çiçek ihracatı yapılması sağlanmıştır.) Özel şartlarda yetiştirilen kaliteli ve rafine bazı ürünler (çok özel biber, minyatür patates ve bazı meyve türleri) giderek artan talep üzerine başta İngiltere, Fransa ve Almanya olmak üzere Avrupa pazarlarına çok yüksek fiyatlarla ihraç edilmektedir. Bir diğer Ar-Ge faaliyeti ise, Galile Bölgesi'ndeki üreticilerin erik ve kayısı gibi ürünleri kış aylarında da üretebilmelerini ve bu meyvelerin kış aylarında da Avrupa piyasalarında kesintisiz satılabilmelerini sağlamaya yönelik çalışmalardır.

Sanayi

1990'lı yıllarda İsrail'in sanayi sektöründe yaşanan yapısal dönüşümün etkisiyle teknoloji-yoğun endüstrilere doğru bir kayma meydana gelmiş; tekstil, ayakkabı, ahşap ve kağıt gibi geleneksel sektörler; koruyucu engellerin ortadan kalkması sonucu artan rekabete yenik düşmüştür. Ürdün ve Mısır gibi düşük maliyetle üretim yapan ve ABD'ye gümrük vergisi ödemedi ihracat yapabilen ülkelerin tekstil sektöründeki ağırlığı artmıştır.

İsrail'in kaliteli sanayi altyapısının ve Ar-Ge kapasitesinin uluslararası tanınırlık kazanması ile birlikte yerel ve yabancı yatırımcıların sektöre ilgisi artmıştır. Özel şirketlerin Ar-Ge sektöründeki payı 2/3'ün üzerindedir. İsrail kökenli yazılım firmalarının; veri tabanı yönetimi yazılımları, eğitim yazılımları, internet yazılımları, anti-virüs koruma ve güvenlik sistemleri gibi alanlarında rekabet gücü oldukça yüksektir. Fiber-optik ve elektro-optik kontrol sistemlerinde, ısıya duyarlı görüntüleme sistemlerinde, medikal cihaz üretiminde, gece-görüş sistemlerinde ve otomatik imalat sistemlerinde İsrail dünya lideridir. İsrail hükümeti, Ar-Ge harcamalarını %30-66 arasında değişen oranlarda sübvansede etmekte olup; devlet destekli bir projenin ticari anlamda başarılı bir ürüne dönüşmesi halinde ürün geliştiricilerden telif ücreti almaktadır.

Biyoteknoloji: Dünyada önde gelen biyoteknoloji merkezlerinden biri olan İsrail'de biyoteknoloji ile bağlantılı olarak hücre, gen terapisi, bağışıklık sistemi, farmakolojik ekipmanlar, kimyasal tedavide kullanılan ilaçlar üretilmektedir. İsrail'in dünya biyoteknoloji sektöründeki toplam payı %2,5'tir. İsrail, dünyada kişi başına düşen en fazla biyoteknoloji patentine sahip 4. ülkedir.

Tarım Teknolojileri: Gübre, kimyasallar, sulama, tohumculuk, veteriner ilaçları ve yem katkı maddelerinden oluşan sektörde Ar-Ge ve sanayi arasındaki yakın işbirliği sayesinde tarımsal teknoloji çözümleri dünyaya ihraç edilmektedir. Sulama alanında damlatma yöntemi konusunda dünyaca üne sahip olan İsrail; seracılık, hayvancılık ve bitki koruma alanlarında da ileri teknolojiye sahiptir.

Yazılım: Yazılım sektöründe Amdocs, Check Point, Comverse, Retalix, Cimatron ve AladdinKnowledge gibi uluslararası üne sahip firmaların yer aldığı İsrail'de HP, IBM, Microsoft, Intel, SAP, Cisco ve Texas Instruments gibi dünyanın en büyük teknoloji şirketlerinin de üretim tesisi bulunmaktadır.

Telekomünikasyon: Elektronik sanayi üretiminin yaklaşık %40'ını oluşturan telekomünikasyon sektöründe Bell South, Deutsche Telecom, France Telecom, Hutchison-Hong Kong, Sprint ve Telecom Italia gibi önde gelen uluslararası telekomünikasyon firmalarının yatırımları mevcuttur. Mobil telefon kullanımı oranı yaklaşık %90'a ulaşan İsrail, internet uygulamaları konusunda da çok gelişmiş bir teknolojiye sahiptir.

İsrail ile Türkiye arasında 1 Mayıs 2005 tarihinde Sınai Araştırma-Geliştirme Alanında İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma metnine aşağıdaki adresten ulaşılabilir:

<http://www.tobb.org.tr/rehber/israil/Turkiye-Israil%20Sinai%20AR-GE%20Anlasmasi.pdf>

İnşaat

Diğer ülkelerde yaşayan Yahudilerin göçüyle kurulmuş bir ülke olmasından dolayı inşaat sektörü İsrail için her zaman önem teşkil etmiş, zaman zaman da ülke ekonomisinin lokomotifi olmuştur. Özellikle eski Sovyet ülkelerinden gerçekleşen mülteci göçleri ile meydana gelen konut sorunu, 2 yıl gibi kısa bir sürede çözülmüştür. 1996 yılından sonra göçmen sayısının azalması ve geçmiş yıllarda yapılan yatırımların arz fazlası oluşturması nedeniyle son yıllarda sektörde durgunluk

yaşanmaktadır. Ayrıca sektörde konut inşaatından ticari bina ve altyapı inşaatlarına doğru bir kayma yaşanmaktadır.

1993 yılına kadar Filistinliler tarafından karşılanan ucuz işgücü ihtiyacı ise, bu tarihten sonra Filistin ile yaşanan sorunlardan dolayı Doğu Avrupa, Afrika ve Çin'den gerçekleşen işçi göçleriyle kapatılmıştır. Ancak hükümet son yıllarda yabancı işçi göçünün azaltılmasını sağlamak üzere yabancı işçi çalıştırma koşullarını zorlaştırmıştır. Bu durum, özellikle İsrail'de inşaat alanında faaliyet gösteren Türk firmalarının Türk işçilerinin istihdamı konusunda zorluk yaşamalarına neden olmaktadır.

Turizm

Turizm İsrail'in en önemli gelir kaynaklarından biri olup; ülkenin en önemli turizm merkezleri Kudüs, Ölü Deniz ve Eylat'tır.

Ulaştırma ve Telekomünikasyon Altyapısı

Kara yolu

İsrail'in kara yolu uzunluğu, 18 960 km'dir. Özel araç sahipliğinin yüksek olması ve toplam taşıt sayısının fazla olması İsrail'in kara yolu altyapısını yetersiz kılmaktadır. Nüfusun yoğun olduğu şehir merkezlerinde sıklıkla yaşanan trafik sıkışıklığı, kara yolu altyapısını zorlamaktadır. Değişen vergi oranları ve Yeni İsrail Şekli'nin değer kazanması, taşıt ithalatını daha da fazla artırmıştır. Yapımına devam edilen ücretli otoyollar vasıtasıyla sık kullanılan kara yollarına alternatifler üretilmeye çalışılmaktadır.

Demir yolu

İsrail'de toplam uzunluğu 949 km olan demiryolu altyapısı, uluslararası standartlara sahiptir. Ülkede her gün 200'den fazla tren işlemekte ve özellikle nüfusun yoğun olduğu kıyı bölgelerde ulaşımı rahatlatmaktadır. Son yıllarda güney bölgelerdeki eski raylar yenilenmekte, bu raylar üzerine yeni istasyonlar eklenmekte ve yolculara sunulan demir yolu hizmetlerinde kaydedilen önemli ilerlemeler sayesinde ulaşımında demir yolunu tercih eden kullanıcıların sayısı artmaktadır. Kudüs'teki hafif raylı sistem inşaatının ve Tel Aviv'deki 22 km uzunluğundaki hafif raylı sistem çalışmalarının 2011 yılında bitirilmesi öngörülmektedir.

Hava yolu

İsrail'e gerçekleştirilen uluslararası uçuşların %90'ı hava yolu ile yapılmakta olduğundan hava yolu taşımacılığının İsrail için önemi büyüktür. El Al Şirketi, artan rekabete rağmen halihazırda hava yolu taşımacılığında lider şirkettir. Son yıllarda artan turist sayısı da sektörün gelişimine katkıda bulunmaktadır.

İsrail'de toplam 47 adet havaalanı bulunmaktadır. İsrail Havaalanları İdaresi (IAA) havaalanlarının faaliyetlerinden sorumlu olan hükümet birimidir. Tel Aviv'e 20 km ve Kudüs'e 40 km uzaklıkta yer alan Ben Gurion Havaalanı, ülkenin en önemli havaalanıdır. Ülkenin ikinci büyük havaalanı olan Eylat Havaalanıdır. Eylat Havaalanı, bazı Avrupa ülkelerine yapılan charter seferleri ve Tel Aviv Dov Hoz Havaalanı ile iç hat uçuşları (Tel Aviv-Eylat) için hizmet vermektedir.

Deniz yolu ve Limanlar

Ülkenin başlıca limanları Liman İdaresi'ne bağlı olan ve farklı şirketler tarafından işletilen Akdeniz kıyısındaki Hayfa, Ashdod, Hadera Limanları ile Kızıldeniz kıyısındaki Eylat Limanı'dır.

Sektörde gelecek 10 yıl içinde özelleştirme çalışmalarına hız verilmesi ve kargo taşımacılığının en az %50 oranında artırılması planlanmaktadır.

Haberleşme

İsrail’de, uydu ve sualtı kablolar aracılığı ile dünyanın önemli ticari, finansal ve akademik veri ağlarına bağlantı sağlanabilmektedir. Haberleşme ağının modernleştirilmesi ve genişletilmesi çalışmalarına rağmen hızlı nüfus artışı nedeniyle mevcut altyapı yetersizdir. İsrail’in mobil telefon piyasası, dünyada en hızlı büyüyen pazarlardan biri olup; Finlandiya ve İsveç gibi ülkelerle aynı düzeydedir. Teknolojik gelişmelerle birlikte haberleşme sektöründe rekabet kaçınılmaz hale gelmiş ve sektörde özelleştirmeye gidilmiştir.

İsrail’de sabit telefon hattı sayısı 3,1 milyon, mobil telefon hattı sayısı 9,5 milyon, 2,1 milyon internet kullanıcısı bulunmaktadır. Ülkede 4 adet mobil telefon operatörü faaliyet göstermektedir. İsraililer teknolojik gelişmeleri yakından takip etmektedir.

Medya

Güvenlikle ilgili konuların dışında İsrail’de basın özgürlüğü esastır. Radyo ve televizyon yayınları İsrail Yayın Kurulu'nun denetimi altındadır. Ayrıca Rusça ve Arapça yayın yapan kanallar ve gazeteler de bulunmaktadır.

Enerji

Ülkedeki enerji kaynaklarının kısıtlı olması, nedeniyle İsrail petrol ve doğal gaz ithal etmektedir. İsrail’in güney kıyılarında 2000 yılı başlarında yeni doğal gaz rezervlerinin keşfedilmesi, doğal gazın ham petrole kıyasla daha ucuz ve çevre dostu bir enerji kaynağı olması gibi faktörlerle doğal gaz kullanımı teşvik edilmektedir. Ülkedeki elektrik santralleri de ham petrolden doğal gaza dönüştürülmektedir. Güneş enerjisi, termal enerji ve rüzgar enerjisi gibi alternatif enerji kaynakları kullanımı ise son yıllarda yaygınlaşmıştır. Nitekim İsrail güneş enerjisinin kişi başına en fazla kullanıldığı ülkedir. Ekonomik büyümenin etkisiyle kişi başı elektrik tüketiminin ve elektrik ihtiyacının artması, yeni tesislerin inşaatını, elektrik dağıtım sisteminin genişletilmesini ve geliştirilmesini gündeme getirmiştir. 2010 yılı itibarıyla Gezer, Zafit, Hagit, Hayfa ve Alon Tavor’da toplam 7 adet kombine çevrim santralının kurulması planlanmaktadır.

Türkiye ile İsrail arasında petrol, doğalgaz, fiber optik, su ve elektrik hatlarını içerecek bir boru demetinden oluşacak bir boru hattının 2011 yılında tamamlanarak Türkiye’den İsrail’e, buradan da Uzakdoğu’ya dek uzanması gündemde olan boru hattı 2017 yılı itibarıyla hala gerçekleştirilmesi açısından gündemdeki yerini korumaktadır.

Bankacılık

İsrail’de bankaların uyguladıkları kredi faizleri düşük olmakla birlikte, bankacılık masraf ve komisyonları yüksektir. Yabancılar, bankaların sadece bazı yetkili şubelerinde hesap açtırabilmektedir. Banka şubeleri genellikle Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri 08:30-12:30 arası; Pazar, Salı ve Perşembe günleri ise 08:30-12:30/16:00-18:00 saatleri arasında çalışmaktadır. Bütün İsrail şirketlerinde olduğu gibi Cuma öğleden sonra ve Cumartesi günleri bütün banka şubeleri kapalıdır.

İsrail Merkez Bankası (<http://www.bankisrael.gov.il/firsteng.htm>), ülkede bankacılık işlemlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesinden sorumlu kuruluştur. Bankacılık sistemi oldukça

gelişmiş olup; en büyük 5 bankacılık grubu (Hapoalim, Leumi, Israel Discount, Mizrahi ve First International) sektörün toplam varlıklarının, kredilerinin ve mevduatlarının %95'inden fazlasını oluşturmakta ve ilk iki grup pazarın %60'ına hakim bulunmaktadır. Bankalar sigorta işlemleri yapamamaktadır. Tel Aviv Borsası (TASE) ise 1953 yılından bu yana faaliyet göstermektedir.

DIŞ TİCARET

Genel Durum

Doğal kaynaklar açısından yaşadığı kısıtlar nedeniyle İsrail'in ekonomik yapısı petrol ve sanayi ürünlerindeki fiyat hareketlerinden kolayca etkilenmektedir. Nitekim toplam ithalatın %75'ini hammadde ithalatı oluşturmaktadır.

1990'lı yılların başına kadar ihracatın artırılması amacıyla teşviklere ağırlık verilmiş ve ithalatın sınırlandırılması için tarife dışı engeller kullanılmıştır. Ancak 1990 yılında uygulamaya geçirilen bir liberalleştirme programı ile Doğu Asya ve Doğu Avrupa ülkelerinden ithal edilen sanayi malları için istenen izinler kaldırılarak, %8-12 oranında gümrük vergisi uygulaması getirilmiştir.

1991 yılından önce İsrail'in dış ticaretinin büyük kısmını yürüttüğü ülkeler Batı Avrupa ülkeleri ve ABD iken, Arap ülkeleri tarafından İsrail'e yönelik olarak uygulanan boykotun kalkması üzerine İsrail ürünleri eski Sovyetler Birliği ve Asya gibi yeni pazarlara da nüfuz etmeye başlamıştır. 1997-1998 yıllarında ortaya çıkan Asya krizinin ardından Asya ülkelerinin (özellikle Hong Kong, Hindistan, Çin, Japonya ve Güney Kore) İsrail'in ihracatındaki payı yeniden artmış, günümüzde %20'ye ulaşmıştır.

İsrail'in ihracatındaki gerileme genel itibarıyla bütün sektörler ve bütün ticaret ortağı ülkelere yansımış, yalnızca elektrikli makine ve aksamaları, organik kimyasallar ile diğer kimyasal ürünler ihracatında artış tespit edilmiştir. İhracattaki en büyük oransal düşüşler ise petrol ve petrol ürünleri, metalik olmayan mineral ürünler, tıp ve eczacılık ürünleri ve diğer taşıma ekipmanları sektörlerinde gerçekleşmiştir.

İthalattaki durum da, daha ılımlı olsa da, ihracatta yaşanan gerilemeyle paralellik göstermekte olup; petrol ve petrol ürünleri, elektrikli makine ve aksamaları, organik kimyasallar, hazır giyim sektörlerinde ithalat artışları, metalik olmayan mineral ürünler, taşıt araçları, telekomünikasyon cihazları, kağıt ve karton ürünleri ile demir ve demir dışı metaller sektörlerinde ithalat azalışları yaşanmıştır.

Ülkenin Dış Ticareti

Dış Ticaret

Genel Durum

İsrail'de 1990'lı yılların başına kadar ihracatın artırılması amacıyla teşviklere ağırlık verilmiş ve ithalatın sınırlandırılması için tarife dışı engeller kullanılmıştır. Ancak 1990 yılında uygulamaya geçirilen bir liberalleştirme programı ile Doğu Asya ve Doğu Avrupa ülkelerinden ithal edilen sanayi malları için istenen izinler kaldırılarak, %8-12 oranında gümrük vergisi uygulaması getirilmiştir.

1991 yılından önce İsrail'in dış ticaretinin büyük kısmını yürüttüğü ülkeler Batı Avrupa ülkeleri ve ABD iken, Arap ülkeleri tarafından İsrail'e yönelik olarak uygulanan boykotun kalkması üzerine İsrail ürünleri eski Sovyetler Birliği ve Asya gibi yeni pazarlara da nüfuz etmeye başlamıştır. 1997-1998 yıllarında ortaya çıkan Asya krizinin ardından Asya ülkelerinin (özellikle Hong Kong,

Hindistan, Çin, Japonya ve Güney Kore) İsrail'in ihracatındaki payı yeniden artmış, günümüzde %20'ye ulaşmıştır.

Doğal kaynaklar açısından yaşadığı kısıtlar nedeniyle İsrail'in ekonomik yapısı petrol ve sanayi ürünlerindeki fiyat hareketlerinden kolayca etkilenmektedir. ABD ve Avrupa Birliği ekonomilerindeki gelişmeler de İsrail'in dış ticaretini etkileyebilmektedir. Yıllar içerisinde Avrupa Birliği ülkelerinin yaşadığı ekonomik kriz ve Amerika Birleşik Devletleri ekonomisindeki durgunluk İsrail'in ihracatını olumsuz olarak etkilemiş, İhracattaki toparlanma 2014 yılında 69 milyar dolarla maksimum miktara ulaşarak kendini göstermiştir. Ancak, bu yıldan itibaren ihracatta genel olarak bir düşüş göze çarpmıştır. 2017 yılında ihracat 60,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

İthalat ise 2011 yılında 73,5 milyar dolarlık maksimum düzeyden 2015 yılında 62 milyar dolara gerilemiş 2017 yılında ise 69,1 milyar dolara yükselmiştir. İsrail'in dış ticareti çoğu yıllarda açık vermiş 2015 ve 2016 yıllarındaki fazladan sonra 2017 yılında 9 milyar doların üzerinde açık oluşmuştur.

Dış Ticaret Göstergeleri (1.000 ABD Dolar)

	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
2004	38.620	40.969	-2.350	79.590
2005	42.770	45.032	-2.261	87.803
2006	46.791	47.834	-1.042	94.626
2007	54.091	56.619	-2.528	110.710
2008	61.337	65.170	-3.833	126.507
2009	47.935	47.362	573	95.297
2010	58.413	59.194	-780	117.606
2011	67.796	73.526	-5.730	141.322
2012	63.140	73.112	-9.972	136.252
2013	66.781	71.995	-5.214	138.776
2014	68.965	72.332	-3.367	141.297
2015	64.062	62.067	1.994	126.129
2016	59.888	65.700	5.812	125.588
2017	60,900	69,109	-9,209	130,009

Kaynak: ITC TradeMap (www.trademap.org)

İhracatında Başlıca Ürünler

İsrail'in diğer ülkelere ihraç ettiği ürünlerin başında, toplam ihracattan aldığı %24'lük pay ile elmaslar gelmektedir. Tedavi-koruma ilaçları, elektronik entegre devreler, ve hava taşıtlarının aksam ve parçaları ile telefon cihazları İsrail'in diğer başlıca ihraç ürünleri arasında yer almaktadır.

İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (1.000 ABD Dolar)

GTİP	ÜRÜN ADI	2015	2016	2017
	TOPLAM	64,062,217	60,570,596	60,899,506
'7102	Elmaslar (işlenmiş olsun olmasın, fakat mihlanmamış veya takılmamış)	17,608,993	15,659,140	14,688,992
'3003	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere karıştırılmış ilaçlar (dozsuz)	2,539,356	2,503,377	3,843,441
'3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	3,764,328	3,864,880	3,171,482
'8542	Elektronik entegre devreler	5,578,568	3,452,510	2,805,536
'8803	88.01 ve 88.02 Pozisyonlarındaki hava taşıtlarının aksam ve parçaları	2,521,623	2,427,018	2,550,016
'8517	Telefon cihazları, ses, görüntü veya diğer bilgileri almaya veya vermeye mahsus diğer cihazlar	1,589,097	1,597,344	1,697,587
'9018	Tıpta, cerrahide, dişçilikte ve veterinerlikte kullanılan alet ve cihazlar	1,441,671	1,553,446	1,675,889
'3824	Dökümhane maçalarına veya kalıplarına mahsus müstahzar bağlayıcılar, kimya ve bağlı sanayide kull. diğer kimyasal ür.	2,114,967	985,812	1,347,078
'3808	Haşarat öldürücü, dezenfekte edici, zararlıları yok edici, sürgünleri önleyici, bitkilerin büyümesini düzenleyici ürünler	1,015,214	943,581	1,313,616
'9031	Diğer ölçme veya muayene alet, cihaz ve makinaları; profil projektörleri	708,097	846,766	1,111,811

Kaynak: Trademap

İsrail'in ithalatında da elmaslar en önemli yeri tutmaktadır. 2017 yılı ithalatında elmaslar %10' civarında bir paya sahiptir. Ham petrol, binek otomobiller, elektronik entegre devreler ve telefon cihazları diğer önemli ithal kalemleridir.

İthal Ettiği Başlıca Ürünler (1.000 ABD Dolar)

GTİP	ÜRÜN ADI	2015	2016	2017
	TOPLAM	62,067,788	65,802,693	69,109,264
'7102	Elmaslar (işlenmiş olsun olmasın, fakat mihlanmamış veya takılmamış)	6,892,212	7,143,199	6,709,811
'2709	Ham petrol (petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar)	4,552,180	3,271,931	4,483,113
'8703	Binek otomobilleri ve esas itibarıyla insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar (yarış arabaları dahil)	3,128,422	4,960,389	3,688,942

'8486	Yarı iletken disklerin, külçelerin, entegre devrelerin vb imalatında kullanılan makine ve cihazlar; aksam-parça-aksesuar	244,135	1,764,552	2,165,251
'8517	Telefon cihazları, ses, görüntü veya diğer bilgileri almaya veya vermeye mahsus diğer cihazlar	1,656,702	1,612,528	1,980,221
'2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	1,790,373	1,723,512	1,931,618
'8471	Otomatik bilgi işlem mak. bunlara ait birimler; manyetik veya optik okuyucular, verileri koda dönüştüren ve işleyen mak.	1,284,851	1,294,070	1,442,690
'3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	1,295,098	1,333,492	1,348,384
'8542	Elektronik entegre devreler	2,531,282	2,724,392	1,044,096
'8704	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	766,033	950,753	1,016,857

Kaynak: ITC TradeMap (www.trademap.org)

Başlıca Ülkeler İtibarı ile Dış Ticareti

İsrail'in başlıca ihraç pazarları %28,2 pay ile ilk sırayı alan ABD ile Birleşik Krallık, Hong Kong, Çin ve Belçika'dır. İsrailin ihracatında hem ABD'nin hem de AB ülkelerinin payı %30 civarında olup; Asya piyasalarının payı da giderek önem kazandığı görülmektedir.

Başlıca Ülkeler İtibarı ile İhracat (1.000 ABD Dolar)

ÜLKELER	2015	2016	2017
TOPLAM	64,062,217	60,570,596	60,899,506
ABD	18,124,360	17,597,523	17,194,782
Birleşik Krallık	3,992,379	3,908,937	5,195,578
Hong Kong	5,312,542	4,435,563	4,204,806
Diğer bölgeler	3,807,354	4,036,145	3,887,954
Çin	3,251,439	3,327,625	3,339,276
Belçika	2,487,201	2,507,322	2,713,873
Hollanda	2,153,780	2,139,523	2,289,708
Hindistan	2,252,948	2,399,407	1,938,483
Fransa	1,693,802	1,454,002	1,747,846
Almanya	1,440,448	1,519,514	1,640,439
İsviçre	1,495,381	1,466,214	1,457,980
Türkiye	1,701,205	1,297,619	1,437,715
İtalya	848,934	958,240	935,363
Brezilya	737,459	747,230	905,469
G. Kore	575,170	580,064	894,144
Japonya	768,845	759,033	844,213
İspanya	786,657	896,090	830,843

Kaynak: ITC TradeMap (www.trademap.org)

Ticarette tarife dışı engellerin kaldırılması ile birlikte Çin gibi gelişmekte olan Asya ülkelerinden gerçekleştirilen ithalatta artış yaşanmış; ABD ve AB gibi geleneksel tedarikçilerin İsrail'in ithalatındaki payları ise hemen hemen sabit kalmıştır. İsrail'in ithalatında Çin'in payı %10'un üzerindedir.

Başlıca Ülkeler İtibarı ile İthalat (1.000 ABD Dolar)

ÜLKELER	2015	2016	2017
TOPLAM	62,067,788	65,802,693	69,109,264
Çin	5,768,087	5,896,145	9,002,146
ABD	8,089,169	8,097,674	7,988,990
Diğer Bölgeler	6,646,373	3,115,325	6,796,298
Almanya	3,806,930	4,069,373	4,948,590
Belçika	3,274,889	3,913,975	3,351,162
İtalya	2,490,715	2,693,693	3,257,702
Türkiye	2,446,072	2,601,458	2,936,696
Japonya	1,196,285	2,354,222	2,382,620
Rusya Federasyonu	726,366	938,792	2,111,598
Hindistan	1,881,321	1,768,896	1,971,794
Birleşik Krallık	2,273,609	3,669,790	1,891,855
Hollanda	2,421,311	2,700,747	1,814,288
Fransa	1,605,568	1,690,584	1,798,746
Hong Kong	2,051,210	1,977,437	1,502,262
İsviçre	4,426,081	4,288,102	1,484,661
İspanya	1,345,856	1,577,378	1,379,812

Kaynak: ITC TradeMap (www.trademap.org)

Dış Ticaret Politikası

İsrail, kurulduğu tarihten beri açık bir ekonomi politikası izleyerek hammadde ihtiyacını en avantajlı ve ucuz şekilde karşılayabilmek için birtakım ekonomik kuruluşlar ve gelişmiş ülkelerle ticaret anlaşmaları imzalamıştır. 1962 yılında GATT'a üye olan İsrail, 1995 yılında DTÖ'ye üye olmuştur.

İsrail'in AB ile 1975 yılından bu yana Serbest Ticaret Anlaşması (STA) bulunmakta olup; 1995 yılında STA yenilenmiş ve genişletilmiştir. İsrail'in ayrıca ABD, EFTA (İzlanda, Lihtenştayn, Norveç, İsviçre) ülkeleri, Ürdün, Mısır, Kanada, Meksika, Türkiye ve MERCOSUR ülkeleri (Arjantin, Brezilya, Uruguay ve Paraguay) ile de Serbest Ticaret Anlaşmaları bulunmaktadır. ABD ve İsrail arasında imzalanan STA ise İsrail'e çok geniş menşe kuralları imkanı tanımıştır.

İsrail Sanayi, Ticaret ve Çalışma Bakanlığı yılda 2 kez, gıda ve tarım ürünleri için gümrüksüz (veya düşük gümrük vergili) ithalat izni kota verilerini yayınlamaktadır. İthalat için başvuran ithalatçılar içinde izin verilenlerin listesi söz konusu Bakanlık'ın web sitesinde yayınlanmaktadır. <http://www.moital.gov.il/>

İthalat Rejimi

İsrail, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) anlaşmalarına uygun şekilde güvenlik, sağlık gibi faktörleri de dikkate alarak, liberal bir ithalat politikası uygulamaktadır. İthalat Yönetmeliği 2006 yılında revize edilerek, Temmuz 2006'da yürürlüğe girmek üzere yeniden yayınlanmıştır. İsrail'in ithalat mevzuatına Sanayi, Ticaret ve Çalışma Bakanlığı'nın internet sitesinden (<http://www.moital.gov.il>) ulaşılabilmektedir. Mevzuatta belirtilen ürün listeleri incelenirken, aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir:

1. Gümrük kodunun doğru olarak tespiti,
2. İthalat izni (gerekli ise),
3. İsrail Standartlar Enstitüsü kontrolü (gerekli ise),
4. Gümrük ve/veya alış vergisi değerlerinin doğru tespiti,
5. İhraç edilecek ürünün ithalatı tamamen yasak ürünler listesinde yer alıp almadığı.

İthalatı izne bağlı olan veya tamamen yasak olan ürünlerin ve ülkelerin listelerine İsrail Sanayi, Ticaret ve Çalışma Bakanlığı'nın internet sitesinden ulaşılabilmektedir.

<http://www.moital.gov.il/NR/exeres/B2034774-5A64-41CF-A837-B8A81073035D.htm>

<http://www.moital.gov.il/NR/exeres/5EA6B0B6-D877-48D7-A21F-BE9337BFA06A.htm>

İsrail'in ithalat sırasında talep ettiği belge ve uygulamalar şu şekilde özetlenebilir: İthalat Lisansı İsrail'den ürün ithalatını yasaklayan veya kısıtlayan ülkelerden yapılan ithalatı azaltmak, yerli üretimi korumak, tüketiciyi ve halk sağlığı ile güvenliğini korumak, tercihli tarifeye tabi ithalat kotalarını dağıtmak amacıyla bazı ürünlerin ithalatı lisans gerektirmektedir. İthalat lisansı veren merci genellikle Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'dır. Lisans başvurusu İsrail vatandaşları veya İsrail'de resmi kaydı bulunan firmalarca yapılabilmektedir. Başvurunun, lisans formuna ekli sipariş teklifi ve proforma fatura örneği veya tedarikçi/üretici fiyatlandırma belgesi ile yapılması gerekmektedir. Genellikle başvuruların 14 gün içinde sonuçlandırıldığı belirtilmektedir.

İzin Belgesi

Bazı ürünlerin belirli şartlar dahilinde ithal edilmesini sağlamak üzere Sağlık, Tarım, Ulaştırma, Sanayi ve Ticaret ile Haberleşme Bakanlıklarından "İzin Belgesi" alınması gerekmektedir.

Tarifeler ve Diğer Vergiler

İsrail gümrük vergilerini ad valorem, spesifik veya bu iki vergi türünün bileşimi halinde uygulamaktadır. Ödenecek gümrük vergisinin, Gümrük Tarife Cetveli'nde gösterilen minimum ve maksimum sınırların hesaplanması sonucunda belirlendiği ve mal miktarının etken teşkil ettiği durumlar da mevcuttur. Gümrük vergisinin matrahı, ürünün CIF (Cost, Insurance, Freight) değerine liman masraflarının (liman ücreti, boşaltma ve taşıma ücreti) eklenmesi suretiyle belirlenmektedir. Halihazırda ithal ürünlerde %1,3 ve ihraç ürünlerinde %0,3 olan liman masraflarının, ürünün özelliğine göre değişebildiği belirtilmektedir.

Gümrük vergilerinin indirimli veya muaf olarak uygulandığı durumlar da mevcuttur. Bu muafiyet ve indirimler genellikle belirli bir mevzuat, geçici ithalat, özel düzenlemeler veya ikili anlaşmalardan kaynaklanmaktadır.

Türkiye ile İsrail arasında imzalanan bir Serbest Ticaret Anlaşması (STA) bulunduğundan, sanayi ürünleri ithalatı karşılıklı olarak gümrük vergisinden muaftır. 2007 yılında yürürlüğe giren STA Ortak Komite Kararları ile 15 tarım ürünüde karşılıklı olarak vergi indirimi sağlanmıştır.. Son üç

yılda yapılan indirimlerle İsrail'de KDV oranı ise %18'den %15,5'e indirilmiştir.

Bazı ürünlerde, sadece ithal ürünlerine değil, yerli üretime de uygulanmakta olan satın alma vergisi (TAMA) uygulanmaktadır. Bu vergi, yerli üretim için doğrudan toptan satış fiyatı üzerinden hesaplanırken, ithal ürünleri için ürün değerine tüm ithalat vergileri ile TAMA (katma oran kotası) adı verilen bir oranın değerlerinin eklenmesiyle ortaya çıkan meblağ üzerinden hesaplanmakta ve limanda alınmaktadır. TAMA'nın amacı, ithal edilen ürün değerini perakende satış fiyatı seviyesine çıkarmaktır.

Ayrıca bazı et ve et ürünlerine, süt ürünlerine, tohumlara, çekirdeklere ve bazı tekstil ürünleri ithalatına yerli üretimi korumaya yönelik ek vergiler uygulanabilmektedir. AB, EFTA, Avustralya, ABD, Kanada ve Arjantin genellikle bu uygulama dışında tutulmaktadır.

Damping fiyatlı veya sübvansiyona tabi olduğu belirlenen ithal ürünleri için ihrac fiyatının seviyesini düzenleyen ve haksız rekabeti önleyici mahiyette dampa karşı vergiler de mevcuttur.

Tarife Dışı Engeller

İsrail liberal bir ekonomiye sahip olduğu için ithalata önemli bir engel getirmemekle beraber, başta ülkede az miktarda yetişen tarım ürünleri olmak üzere bazı ürünlerde yerli üreticileri korumak amacıyla çeşitli tarife dışı engeller çıkarabilmektedir. Özellikle nar, kiraz gibi tarım ürünlerinde ithalat öncesi alınması gereken zirai karantina belgesinin düzenlenmesinde güçlükler çıkarılabilmekte, bazı sanayi ürünlerinde de standart denetimleri yoluyla ithalat engellenebilmektedir. İsrail'in halihazırda dış ticaret engeli kapsamında değerlendirilen uygulamaları; tarım ithalatı kısıtlamaları, kotalar, lisans şartı, yasaklar (özellikle et ithalatı), fark giderici vergiler ve standartlardır.

Kamu kuruluşları, bedeli 500.000 Dolar'ı geçen kontratları imzalamadan önce "Industrial Cooperation Authority"den (ICA) onay almak zorundadır. Ayrıca, kamu kuruluşlarının 50 bin dolar'ı aşan ithalatlar için ICA'dan ithal izni almaları gerekmektedir. Söz konusu onay ve iznin alınabilmesi için, ihracatçı firmanın İsrail sanayisi ile işbirliği (industrial cooperation) yapacağına dair bir taahhütname imzalaması gerekmektedir. Söz konusu işbirliği, sözleşme bedelinin en az %35'i oranında olmalıdır.

"Local Cooperation/Industrial Cooperation" üç şekilde yapılabilmektedir.

- İsraili bir şirketle yapılacak ortak çalışma (İsraili bir işçi çalıştırılması vb şeklinde)
- Herhangi bir alanda yatırım yapma (İsrail Borsasında büyük miktarda hisse senedi satın alınması, arazi satın alınması vb şeklinde)
- Bilgi transferi (Projeyi gerçekleştirirken kullanılan yeni teknolojilerin projede İsraili bir mühendis çalıştırılması yoluyla İsrail'e getirilmesi; projede kullanılan ham maddenin İsrail içinden temin edilmesi vb şeklinde)

Bazı ürünlerde aranan ithal lisansları, gıda ürünlerinde zorunlu olmamakla beraber tüketici tercihleri nedeniyle zaman zaman ithalatçılar tarafından istenen Koşer sertifikası, standardizasyon uygulamaları, yaş meyve ve sebze ithalatında zirai karantina belgesi uygulamaları tarife dışı engeller olarak sayılabilir. Ülkemiz ile İsrail arasında imzalanan STA kapsamında kontenjan kapsamında gümrük indirimi veya muafiyeti tanınan ülkemiz menşeli tarım ürünleri için de kota uygulanmaktadır.

İşadamlarına Vize: Türk işadamları İsrail'e gitmek için vize almak zorundadırlar. Söz konusu vizenin alınmasına ilişkin prosedürün uzun olması ve bürokratik işlemler gerektirmesi ticareti caydırıcı bir rol oynamaktadır.

Çalışma İzinleri: İsrail hükümeti ülkede artan işsizlik gerekçesiyle yabancı işçi sayısına önemli kısıtlamalar getirmiş olup bu çerçevede çalışma vizesi sürelerini 5 yıl ile sınırlandırmış, yabancı işçi çalıştıran şirketlere "istihdam vergisi" uygulamıştır. İsrail hükümetinin 2009 yılı sonuna kadar yabancı inşaat işçisi sayısını sıfırlamayı hedeflediği bilinmektedir.

Denetimler: İsrail'in özellikle yaş ve kuru sebze-meyve ithalatı izinlerinde, üretim alanlarında zirai karantina denetimi yapılmasını şart koşması ticarete teknik bir engel oluşturmaktadır.

Koşer Sertifikası: Et ürünleri başta olmak üzere İsrail'e ihraç edilecek gıda ürünlerinde Musevi dinine uygunluğu belgeleyen koşer sertifikası aranması maliyet artırıcı bir unsur olup sözkonusu sertifikaların temininde karşılaşılan sorunlar zaman zaman İsrail'e yönelik ihracatımızı olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Antep Fıstığı: İsrail, Antep fıstığı ithalatında uygulamakta olduğu gümrük vergisi oranını, ülkemiz menşeli Antep fıstığı ithalatının gerçekte başka bir ülke (Suriye) menşeli olduğu düşüncesiyle 10 Şubat 2009 tarihinden itibaren %23'e yükseltmiştir. Türkiye'den İsrail'e ithal edilen Antep fıstıklarının menşenin belirlenmesi hususu, 6 Temmuz 2009 tarihinde Kudüs'te gerçekleştirilen Türkiye-İsrail Serbest Ticaret Anlaşması 8. Ortak Komite Toplantısında ele alınmış ve toplantı tutanağında Türkiye ve İsrail'in mezkur konuda işbirliği yapacağı not edilmiştir. Bu çerçevede, İsrail Vergi Kurumu Gümrükler Müdürlüğü'nden elektronik ortamda alınan, ülkemiz makamlarınca düzenlenmiş sağlık sertifikası örnekleri ve ihracat sevkiyatlarına ilişkin fatura örnekleri incelenmek üzere Gümrük Müsteşarlığına iletilmiştir. Anılan Müsteşarlıkça gerekli incelemeler devam etmektedir.

Streç Film Soruşturması: İsrail tarafından 2 Nisan 2009 tarihinde ülkemiz menşeli "streç film" ithalatına karşı açılan ve halen devam etmekte olan anti-damping soruşturması çerçevesinde; İsrail makamları 2 Eylül 2009 tarihinde ülkemiz menşeli soruşturma konusu ürün ithalatına % 8,86 - % 36,44 oranları arasında değişen oranlarda geçici önlem uygulayacağını açıklamıştır.

Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Standart uygulaması en önemli tarife dışı engel olarak ithalatçılarımızın karşısına çıkmakta olup; iş adamlarımız standart testi masraflarının fazlalığından şikayet etmektedirler.

İsrail'in standardizasyon alanındaki uygulamaları, 1953 yılında çıkarılan ve zaman zaman günün koşullarına göre revize edilen Standartlar Kanunu'na dayanmaktadır. Söz konusu Kanun'a göre İsrail'de standart hazırlama, yayınlama ve uygunluğunu test etme yetkisi İsrail Standartlar Enstitüsü'ne (The Standards Institution of Israel, SII, www.sii.org.il) verilmiştir.

İsrail Standartlar Enstitüsü'nün standart hazırlamaktan sorumlu teknik komitelerinde; İmalatçılar Birliği, Standartlar Enstitüsü, tüketici örgütleri, ilgili kamu kurumları, Ticaret Odası ve özel sektör temsilcileri yer almaktadır. 2000 yılında Standartlar Kanunu'nda yapılan değişiklikle, SII'nin hazırladığı standartların gelişmiş ülkelerde kabul görmüş uluslararası standartlarla uyumlu olması zorunluluğu getirilmiştir. Bunun yanında İsrail tarafından oluşturulmuş bazı ulusal standartlar da (sulama sistemleri ve ekipmanları) uluslararası platformda kabul görmüştür.

SII tarafından hazırlanan standartlardan gerekli görülenleri zorunlu uygulamaya koyma yetkisi Sanayi, Ticaret ve Çalışma Bakanlığındadır. Adı geçen Bakanlık, diğer Bakanlıklar'ın görev alanına

giren konulardaki standartları zorunlu uygulamaya koymak için ilgili Bakanlığın uygun görüşünü almak zorundadır. Öte yandan, İsrail Hükümeti'nin 1997 yılında aldığı karar gereğince, Bakanlıklar teknik bir düzenleme hazırlarken konuyla ilgili İsrail standartlarına atıfta bulunmak zorundadır. Bir başka ifadeyle, Bakanlıklar yayınladıkları mevzuatta teknik detaylarla uğraşmayacak ve o alandaki İsrail standartlarını baz alacaktır. Yayınlanan teknik düzenlemenin uygulanması ise ilgili Bakanlığın sorumluluğundadır. İsrail'de halihazırda kabul edilmiş yaklaşık 3000 standarttan 300 kadarı zorunludur. Ayrıca gıda alanında 200 adet zorunlu standart bulunmaktadır.

Standartlar Kanunu uyarınca, zorunlu standart kapsamında bulunan bir ürünün, standarda uygun olmaması durumunda üretilmesi, satılması, ithal edilmesi veya kullanılması yasaktır. Genel olarak Standartlar Kanunu'nun uygulanması ve bu kapsamda zorunlu standartlara uygunluğun denetlenmesi ise Sanayi, Ticaret ve Çalışma Bakanlığı'na bağlı Standardizasyon Komiseri'nin (Commissioner of Standardization) görev ve yetkisindedir. Piyasa gözetim ve denetimi, Standardizasyon Komiseri tarafından yetkilendirilmiş denetmenler tarafından yapılmaktadır.

Piyasadan alınan numuneler, Standartlar Kanunu çerçevesinde İsrail Standartlar Enstitüsü laboratuvarlarında veya Standardizasyon Komiseri tarafından onaylanmış laboratuvarlarda teste tabi tutulmaktadır. Test ücretleri, sonuç ne olursa olsun Bakanlık tarafından ödenmektedir. Bakanlık'ın bu amaçla ayrılan bütçesi yıllık 200.000 Dolar civarındadır ve yılda yaklaşık 700 adet test yapılmaktadır. Standartlara uygun bulunmayan ürünlere ilişkin yaptırımlar arasında; firmanın uyarılması, ürünlerin sahibinin deposunda bekletilmesi, ürünlere el konulması, firmanın gazete ilanı yoluyla uyarılması ve mahkemeye verilmesi yer almaktadır. Ayrıca, tüketicinin bilgilendirilmesi amacıyla yapılan testlerde ulaşılan sonuçlara bağlı olarak piyasada tüketilmekte olan ürünlere ilişkin kullanıma yönelik bilgiler İbranice olarak hazırlanmış broşürlerle ve internet üzerinde kamuoyuna sunulmakta, böylece tüketicileri "bilgilendirme" görevi de yerine getirilmektedir. Bu kapsamda yer alan ürünlerin başlıcaları; bebekler için malzemeleri, klimalar, mikrodalga fırınlar, alüminyum pencereler, su arıtma cihazları, derin dondurucular, okul çantaları, altın mücevherat, çamaşır deterjanlarıdır.

Zorunlu standartlara tabi ürün ithalatı, toplam ithalatın yaklaşık %15'ine tekabül etmektedir. 1 Haziran 2005 tarihinde başlatılan bir düzenleme ile ithalatta zorunlu standart denetimine tabi ürünler, ürünün "kamu güvenliği ve sağlığına karşı taşıdığı potansiyel risk derecesi"ne göre dört gruba ayrılmıştır.

Birinci grupta, en riskli ürünler (oyuncaklar, elektrikli ev gereçleri, yangın söndürücüler vb) yer almaktadır. Bu ürünlerde her ithal partisi gümrükten çekilmeden önce kontrol edilmektedir. İkinci grupta orta derecede riskli ürünler (güneş gözlükleri, boru bağlantı parçaları, halılar, şişeler vb) yer almaktadır. Bu gruptaki ürünler için bir defaya mahsus tip onayı testine istinaden izin düzenlenerek, müteakip partilerin onaylanmış tiple aynı olduğu ve ilgili standartlara uygun olduğu yönünde ithalatçı beyanına istinaden malların gümrükten çekilmesine izin verilmekte olup, her partinin kontrolü gerekli değildir.

Üçüncü grup, doğal olarak düşük riskli ürünler olarak adlandırılmakta ve bu grupta seramik karolar ve sağlık seramikleri gibi ürünler yer almaktadır. Bu grup ürünlerin muayenesi gerekli olmamakla birlikte, yalnızca ithalatçının ilgili zorunlu standartlara uygunluk deklarasyonu yeterlidir. Dördüncü grupta ise, yalnızca endüstriyel kullanım için olan ve doğrudan tüketiciye sunulmayan ürünler yer almaktadır. Bu ürünlerin gümrükten çekilmesi için zorunlu standartlara uygunluğa dair herhangi bir belge gerekmemektedir.

İthalat denetimlerinde yapılan düzenlemenin amacı; ithal ürünlerin zorunlu standartlara uygunluğunun değerlendirmesini kolaylaştırarak ticari engelleri azaltmak ve dış ticareti kolaylaştırmak olarak özetlenmektedir. İsrail, karşılıklı tanıma veya işbirliği anlaşmaları yoluyla

da ticareti desteklemeyi amaçlamaktadır. Denetimler yavaş yavaş gümrük aşamasından pazarlama aşamasına kaydırılmakta, "Uygunluk karinesi" (presumption of conformity) ile de ithalatçılara daha büyük sorumluluk yüklenmektedir. Öte yandan, Standardizasyon Komiseri uygulamayı izleyerek ürünlerin gruplarını değiştirme ve yanlış deklarasyonların artması üzerine bir ürünü birinci gruba dahil etme yetkisine sahiptir.

Denetimler hususunda yapılan bu reformun başarısının anahtarı, etkin uygulama ve cezalardır. Özellikle gümrük aşamasındaki prosedürleri basitleştirilen ürün gruplarında zorunlu standartların daha etkin uygulanması önem arz etmektedir. Bu amaçla uygulanan azami para cezası 10 kat arttırılarak 45 000 Dolar'a yükseltilmiştir.

Türk Standartları Enstitüsü (TSE) ile İsrail Standartlar Enstitüsü (SII) arasında bir genel işbirliği anlaşması mevcuttur. Bunun yanı sıra İsrail'in; Ürdün, Ukrayna ve Rusya Federasyonu ile "Standardization and Product Certification" anlaşması olduğu bilinmektedir.

Koşer Sertifikası, İsrail'e gıda ürünü ithal edilebilmesi için ürünlerin dinen uygunluğunu tasdik eden bir belgedir. Ürünlerin yöneldiği İsrail pazarlarındaki dindarlık durumuna göre kurallar katılaşabilmektedir. Koşer konusunda en hassas ürünler ise et ve süt ürünleridir. Ayrıca fazla yaygın olmamakla birlikte, bazı temizlik-hijyen ürünlerinde, tekstil ürünlerinde ve elektrikli ev aletlerinde de Koşer şartının arandığı durumlara rastlanmaktadır.

Dünyada toplam Yahudi nüfusu 14 milyon civarında olup, bu nüfusun yaklaşık %40'ı İsrail'de yaşamaktadır. İsrail'de gıda maddelerinin Koşer olması yasal olarak zorunlu değildir. Ürünlerin Koşer olması tercih sebebi olabilirken; Koşer belgelendirmesinin getirdiği maliyet, ürünlerin fiyatının yükselmesine neden olmaktadır. Nitekim İsrail'e gıda ürünleri ihraç eden firmalarımızın Koşer Sertifikası ile ilgili olarak karşılaştıkları en önemli sorunun, Koşer olarak yapılan üretimin getirdiği maliyet artışları olduğu görülmektedir.

Öte yandan, İsrail dışındaki ülkelerdeki Hahambaşlıkları tarafından verilen Koşer Sertifikaları, genellikle İsrail'de kabul görmemektedir. Son dönemde İsrail basınında Koşer belgelendirmesi konusunda çok sayıda kuruluşun faaliyet göstermesi nedeniyle Koşer (Kashrut) sertifikalarının güvenilirliği konusunda tereddütler oluşmuştur.

Kambiyo Rejimi

14 Mayıs 1998 tarihinden itibaren İsrail'in kambiyo mevzuatı liberal hale getirilmiş ve bazı haller dışında yabancıların döviz ile ilgili işlem yapmaları ve transfer işlemleri serbest hale getirilmiştir. Ancak bildirim zorunluluğu kaldırılmamış, aksine daha geniş hale getirilmiştir. Ticari bankalar 50.000 ABD Doları'nın üzerindeki her işlemi ve işlem sahibi müşterisini Merkez Bankası nezdindeki Döviz Kontrolörü'ne bildirmekle yükümlüdür.

TÜRKİYE İLE TİCARET

Türkiye ile İsrail arasında imzalanan ve 1 Mayıs 1997 tarihinde yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması'nı takiben, İsrail ile 2000 yılında 1 Milyar Dolar olan ticaret hacmimiz 2014 yılı itibarıyla 5,8 milyar ABD Doları ile maksimum düzeyine çıkmıştır. 2017 yılı itibarıyla de ihracatımız 3,4 milyar dolar, ithalatımız ise 1,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiş dış ticaret hacmimiz ise 4,9 milyar dolar olmuştur.

Türkiye-İsrail Dış Ticaret Değerleri (Bin ABD Dolar)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2004	1.315.292	714.143	2.029.435	601.150
2005	1.466.913	804.691	2.271.603	662.222
2006	1.529.158	782.149	2.311.308	747.009
2007	1.658.195	1.081.743	2.739.938	576.452
2008	1.935.235	1.447.919	3.383.154	487.316
2009	1.528.459	1.074.727	2.603.186	453.732
2010	2.080.148	1.359.639	3.439.786	720.509
2011	2.391.148	2.057.314	4.448.462	333.835
2012	2.329.531	1.710.401	4.039.932	619.129
2013	2.649.663	2.417.955	5.067.618	231.708
2014	2.950.902	2.881.262	5.832.164	69.641
2015	2.698.138	1.672.500	4.370.638	1.025.638
2016	2.956.450	1.385.595	4.342.045	1.570.855
2017	3.409.532	1.505.074	4.914.605	1.904.458
2018	3.894.853	1.713.601	5.608.454	2.181.252

Kaynak: TÜİK

İsrail'e ihracatımızda en önemli ürünler binek otomobilleri, demir çelik ürünleri, izole edilmiş kablo ve teller, mücevherci eşyası ve aksamı, plastik eşyalar, konfeksiyon ürünleri, beyaz eşya, seramik ürünleri ve çimentodur.

Türkiye'nin İsrail'e İhracatında Başlıca Ürünler (Bin ABD Dolar)

GTİP	ÜRÜN ADI	2015	2016	2017
	TOPLAM	2,698,131	2,955,545	3,409,532
'8703	Binek otomobilleri ve esas itibariyle insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar (yarış arabaları dahil)	413,844	372,513	443,106
'7214	Demir veya alaşımsız çelikten çubuklar (dövülmüş, sıcak haddelenmiş, haddeleme işleminden sonra burulmuş olanlar dahil)	196,152	269,457	326,876
'8544	İzole edilmiş teller, kablolar ve diğer elektrik iletkenler; tek tek kaplanmış liflerden oluşan fiber optik kablolar	126,875	119,965	141,822
'7213	Demir veya alaşımsız çelikten filmaşın (sıcak haddelenmiş, kangal halinde)	75,513	82,101	140,806
'7113	Mücevherci eşyası ve aksamı (kıymetli metallere veya kıymetli metallere kaplama metallere)	67,800	80,348	93,899

'3924	Plastikten sofrta, mutfak, ev, sağlık veya tuvalet eşyasi	55,864	60,113	77,302
'6204	Kadınlar ve kız çocuk için takım elbise, takım, ceket, blazer, elbise, etek, pantolon etek, vb.(yüzme kıyafetleri hariç)	58,948	72,037	76,830
'8418	Buzdolapları, dondurucular ve diğer soğutucu ve dondurucu cihazlar ve ısı pompaları	54,165	65,866	74,193
'6907	Cilasız veya sırsız seramikten döşeme veya kaplama karoları ve kaldırım taşları, mozaik küpler vb.	1,234	1,195	59,153
'2523	Çimento	38,789	50,079	54,370

Kaynak: Trademap (www.trademap.org)

İthalatımızda en önemli ürünler ise petrol yağları, propilen polimerler, siklik hidrokarbonlar, elektrik enerjisi üretim grupları ve etilen polimerlerdir.

Türkiye'nin İsrail'den İthalatında Başlıca Ürünler (Bin ABD Dolar)

GTİP	ÜRÜN ADI	2015	2016	2017
	TOPLAM	1,672,501	1,385,605	1,505,074
'2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	878,866	583,528	557,822
'3902	Propilen ve diğer olefinlerin polimerleri (ilk şekillerde)	85,928	75,178	157,467
'2902	Siklik hidrokarbonlar	54,854	63,754	65,603
'8502	Elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları ve rotatif elektrik konvertörleri	32,884	23,298	58,329
'3206	Diğer boyayıcı maddeler , lüminofor olarak kullanılan inorganik ürünler	22,909	24,495	37,664
'3901	Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	43,827	19,760	30,678
'7204	Dökme demirin, demirin veya çeliğin döküntü ve hurdaları veya bunların eritilmesi ile elde dilmiş külçeler	27,542	25,174	29,633
'8424	Sıvı veya tozları püskürtmeye, dağıtmaya mahsus mekanik cihaz, yangın söndürme cihazları, yangın ve kum püskürtme mak.	22,195	27,413	27,128
'2809	Difosfor pentaoksit, fosforik asit ve polifosforik asitler	21,421	31,767	26,013
'8411	Turbojetler, turbopropellerler ve diğer gaz türbinleri	480	23,776	24,325

Kaynak: Trademap

İki Ülke Arasındaki Anlaşma ve Protokoller

1-Serbest Ticaret Anlaşması

Türkiye ile İsrail arasında karşılıklı mal ve hizmet ticaretinin genişletilmesi yoluyla iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin ahenkli şekilde gelişmesini teşvik etmek; iki ülke arasındaki ticaret için dürüst rekabet koşullarını sağlamak; ticaretteki engellerin kaldırılması suretiyle dünya ticaretinin gelişmesi ve genişlemesine katkıda bulunmak ve Türkiye ile İsrail arasındaki işbirliğini arttırmak şeklinde sıralanabilecek amaçlarla 14 Mart 1996 tarihinde imzalanan ve 1 Mayıs 1997 tarihinde yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında yaklaşık 200 ürüne uygulanan gümrük vergileri kaldırılmış, böylece ihracatımızda ve ithalatımızda önemli oranda

artış kaydedilmiştir. Anlaşma metnine Ekonomi Bakanlığı'nın web sayfasından ulaşılabilmektedir.

2-Diğer Anlaşmalar

Türkiye ile İsrail arasında serbest ticaret anlaşmasına ek olarak; Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması, Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi, Vergi Kaçakçılığının Engellenmesi, Ticari, Ekonomik, Sınai, Teknik ve Bilimsel İşbirliği, Ar-Ge ve Standardizasyon, Uygunluk Değerlendirmesi ve Metroloji Alanında İşbirliği, Bilimsel ve Teknik İşbirliği, Çevre Sorunlarında ve Doğa Korunmasında İşbirliği, Kültür Alanında İşbirliği, Turizm İşbirliği, Sağlık ve Tıp Alanında İşbirliği Anlaşmaları ve Tarımsal İşbirliği Mutabakat Zaptı mevcuttur.

İhracat Potansiyeli Olan Başlıca Sektörler

İsrail pazarında Türkiye için potansiyel arz eden başlıca sanayi sektörleri şunlardır: ambalaj malzemeleri, beyaz eşya, cam ve seramik inşaat malzemeleri, demir çelik, doğal taşlar, elektrikli makineler ve kablolar, elektronik, elyaf ve iplik, ev tekstili, halı, hazır giyim, ısıtma soğutma ve havalandırma cihazları, inşaat malzemeleri, kağıt karton ürünleri, kimya sanayi, kumaş, mobilyalar, otomotiv ana ve yan sanayi, sofralar ve mutfak eşyaları, temizlik maddeleri. İsrail pazarında Türkiye için potansiyeli olan başlıca tarım sektörleri ise bakliyat, bisküvi, bitkisel yağlar, hububat, kuru meyveler, makarnalar, sert kabuklu meyveler, şekerli ve çikolata mamuller ile yumurta sektörüdür.

İki Ülke Arasındaki Ticarete Yaşanan Sorunlar

İki ülke arasındaki ticari ilişkiler geliştikçe, çıkan ihtilafların sayısı da artmaktadır. Başlıca ihtilaf nedenleri arasında malın kalitesinin beğenilmemesi nedeniyle malın iadesi veya fiyatta indirimle gidilmesi gibi hususlar yer almaktadır. Türk firmalarının İsraili firmalar ile çalışırken, tüm hususların detaylı bir şekilde yer aldığı yazılı bir sözleşme yapmalarında fayda görülmektedir.

Ayrıca, bazı hallerde mal bedelinin tahsil edilememesi gibi durumlarla da karşılaşmaktadır. İsraili firmalar, Türk firmaları arasındaki rekabeti bildikleri için; ihracatçılarımızı "açık hesap" çalışmaya zorlamaktadır. Güvene dayalı olan bu sistemde, alacağın ödenmemesi durumunda hukuki yollara başvurma imkanı olmakla birlikte, tahsilat çok zor olmaktadır. Bu itibarla firmalarımızın muhakkak suretle yazılı anlaşma yapmaları ve "gayri kabili rücu akreditif" ile çalışmalarını tavsiye edilmektedir. Ticaret hacmindeki artışa paralel olarak Türk ve İsraili bankaların her iki ülkede karşılıklı şube açmalarının teşvik edilmesi maliyeti düşürücü bir etki yaratacaktır.

İsrail'de firmaların Ticaret Odaları'na üyeliği zorunlu olmadığından; uyuşmazlık halinde Odalar nezdinde herhangi bir yaptırım uygulanmamaktadır. Uyuşmazlığın ancak mahkeme yoluyla çözülmesi mümkün olabilmektedir. Bu nedenle firmalarımızın sözleşme şartlarını açık bir şekilde belirtmelerinde fayda görülmektedir. İsraili firmalar yüz yüze iş görüşmelerini tercih etmektedirler. Bu nedenle çok rahatlıkla Türkiye'ye gelebilecekleri gibi, Türk partnerlerini de İsrail'e davet edebilmektedirler.

İsraili Hukuk Büroları ve Avukatlar hakkında bilgiye <http://www.martindale.co.il> adresinden, İsrail'de yerleşik Türkçe bilen avukatlar veya Türkiye'de yerleşik İbranice bilen avukatlar ile ilgili olarak ise T.C. Tel Aviv Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği'ne başvurulması faydalıdır.

Türkiye ile İsrail arasındaki ticari ilişkilerde karşılaşılan diğer sorunlar şöyle özetlenebilir:

- Et ürünleri başta olmak üzere İsrail'e ihraç edilecek gıda ürünlerinde, Musevi dinine uygunluğu belgeleyen "Koşer Sertifikaları" aranmaktadır. Söz konusu sertifikaların temininde karşılaşılan sorunlar İsrail'e yönelik ihracatımızı olumsuz yönde etkilemektedir.
- İş adamlarımız İsrail'e gitmek için vize almak zorundadırlar. Söz konusu vizenin alınmasına ilişkin prosedürün uzun olması ve bürokratik işlemler gerektirmesi ticareti caydırıcı bir rol oynamaktadır. Ayrıca Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ne girişlerde durumun İsrail'e gitmeden önce İsrail güvenlik birimlerine bildirilmesi ve izin alınması gerekmektedir.
- Ülkemizden İsrail'e yapılan ihracatta ağırlıklı olarak deniz yolu kullanılmaktadır. Ancak özellikle soğuk havalı konteynırların temin edilmesinde karşılaşılan güçlükler nedeniyle, bu ülkeye yönelik bozulabilir ürün ihracatımız arzu edilen düzeye ulaşamamaktadır.
- İsrail'e yapılan ihracatta kara yolunun tercih edilmemesinin temel nedeni, İsraili alıcıların ithal ettikleri malın hiçbir Arap ülkesine uğramadığı yönünde garanti istemeleri ve ancak çok özel durumlarda malın Mısır ve Ürdün'e uğramasına izin vermeleridir.
- İsrail'in özellikle yaş ve kuru sebze-meyve ithalatı izinlerinde, üretim alanlarında zirai karantina denetimi yapılmasını şart koşması ticarete önemli bir teknik engeldir.
- İsrail hükümeti ülkede artan işsizlik gerekçesiyle yabancı işçi sayısına önemli kısıtlamalar getirmiş olup, bu çerçevede çalışma vizesi sürelerini 5 yıl ile sınırlandırmış, yabancı işçi çalıştıran şirketlere "istihdam vergisi" uygulamıştır.

İSRAİL'İN OTOMOTİV SEKTÖRÜ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

İsrail'de motorlu taşıt araçları üretimi olmamakla beraber, ülkede motorlu araç pazarı 2018 yılı verilerine göre 271.497 adettir.

Pazar	2015	2016	2017	2018
ISRAEL	260.200	292.700	286.472	271.497

Kaynak: OICA

Günümüzde İsrail şirketleri, araç üretiminin doğruluğunu ve verimliliğini artıran elektronik sistemler, ekipman ve ürünler sunmaktadır. Ayrıca sürücü görüş sistemleri, biyometrik tabanlı güvenlik ve gece görüş sistemleri, araç içi sürücü destek sistemleri, telematik, navigasyon ve kontrol sistemleri, sensörler, ses işleme çözümleri ve test ve ölçüm çözümleri de dahil olmak üzere bütünleştirici iletişim sistemlerine öncülük etmektedirler.

Birçok İsraili yazılım şirketi otomotiv uygulamaları için ürünler geliştirdi. Bunlar arasında dijital yayın radyosu için yazılımlar, sağlam yerleşik güvenlik çözümleri ve ürün mühendisliğini tüm üretim disiplinlerine bağlayan süreç odaklı yazılımlar bulunmaktadır. Performans iyileştirme özellikleri arasında motor kontrol modülleri, bir elektronik voltaj regülatörü ve mikrodalga iletimini kullanarak sıvı kalitesini ve sıcaklığını izlemek için bir sistem bulunmaktadır.

Doğal kaynakların kısıtlı olmasıyla İsrail'in çevre dostu teknolojilerdeki öncü statüsü otomotiv endüstrisine taşındı. BGN Technologies, yakıt pili ile çalışan forkliftlerde kullanılmak üzere araç üstü hidrojen üretim sistemini ticarileştirmek için Exxon Mobil Corporation ile ortaklık kurdu.

ETV Motors Ltd., yüksek verimli, çift güçlü bir mikro türbin ve tescilli yüksek voltajlı lityum iyon bataryaya dayanan bir başlangıç geliştiren elektrikli araç tahrik teknolojisidir. Bu optimize edilmiş bileşenlerin entegrasyonu, elektrikli taşıtlar için çok geniş bir menzile neden olacaktır. Sistem bir Toyota Prius üzerinde gösterildi.

MobilEye Vision Technologies, kaza önleme ve azaltma için kamera tabanlı bir sürücü yardım sistemi olan Gelişmiş Uyarı Sistemini sunmaktadır. Müşteriler arasında BMW, Volvo ve GM bulunmaktadır. MobilEye, Otomotiv Endüstrisinde Red Herring En İyi 100 Yenilikçi Ödülü ve Frost & Sullivan 2006 Yılın Girişim Şirketi ödülünü aldı.

CogniTens, ürün kalitesini önemli ölçüde artıran, geliştirme döngülerini kısaltan ve üretim maliyetlerini azaltan mühendislik ve üretim süreçlerini geliştirmeye odaklanan kapsamlı 3D ölçüm çözümleri sunmaktadır. 2006 yılında şirket, yenilikçi otomotiv tedarikçilerini ve Frost & Sullivan'ın Yılın Teknoloji İnovasyonu Ödülünü onurlandıran Otomotiv Haberleri PACE Ödülü'ne layık görüldü. Diğerlerinin yanı sıra müşteriler Daimler, Ford, GM, Honda, Magna International, Mazda ve Toyota'dır.

Raval Ltd., yeni uluslararası çevre ve güvenlik düzenlemelerine yanıt olarak yakıt deposu havalandırma sistemleri geliştirmekte ve üretmektedir. Müşteriler arasında Porsche, Audi, VW, Daimler, GM, Hyundai, Mazda, Bentley ve PSA Peugeot Citroen bulunur.

Nextec Technologies, geometri denetimi, kalite kontrolü ve tersine mühendislik uygulamaları için yüksek hassasiyetli, temassız 3D lazer tarama konusunda uzmandır. Teknoloji şimdi VW, Audi, Mitsubishi ve Rolls Royce tarafından üretilen araçlara dahil edildi.

ApNano Materials, Weizmann Teknoloji Enstitüsü ile işbirliği içinde, küresel inorganik nano-partiküllere dayanan dünyanın ilk sentetik yağı olan NanoLub'ı geliştirdi. Şirket, Red Herring dergisi tarafından 2005 yılında küresel pazarlara yön veren en önemli yenilikçilerden biri olarak seçildi.

PrimeSense, sürücü dikkat monitörü de dahil olmak üzere çeşitli otomotiv uygulamalarıyla devrim niteliğinde düşük maliyetli bir 3D algılama ve tanıma teknolojisi geliştirdi; ve araba sistemlerinin el veya kafa hareketleriyle kolay ve güvenilir çalışması. Şirket, benzersiz ve yenilikçi bir bilgi-eğlence sistemi geliştirmek için büyük bir Japon araç üreticisi ile işbirliği yapmaktadır.

Tadir-Gan Hassas Ürünleri ve Ortal Diecasting'i içeren Tadir-Gan Group, GM, Ford, VW / Audi, MAN, Porsche, PSA Peugeot Citroen, Jaguar, TRW, Valeo'ya yüksek basınçlı döküm magnezyum, alüminyum ve çinko ürünleri tedarik ediyor, Autoliv, Draexlmaier ve ZF Lenksysteme. Tadir-Gan Precision Products, kalite, hizmet, teknoloji ve fiyattaki başarılarından dolayı GM'in dünya çapındaki Yılın Tedarikçisi ödülünü iki kez kazandı. Ortal Diecasting, ZF Lenksysteme En İyi Tedarikçi ödülünü kazandı.

İsrail'in güçlü Ar-Ge programları, ileri teknolojilerdeki uzmanlığı, ünlü tasarım ve inovasyon ruhu ve bilgisayar destekli tasarım ve imalattaki güçlü yanları otomotiv endüstrisi tarafından benimsenmiştir. Standartlara uygunluk Tüm İsrail otomotiv üreticileri, gerekli TS 16949 ve benzeri otomotiv endüstrisi standartlarını karşılamaktadır. Buna ek olarak, çoğu İsrail şirketlerinin evrensel olarak kabul edilen yönetim ve çevre kalite standartlarına olan bağlılığını kanıtlayan ISO 14001 ve OHSAS 18001'e sahiptir.

Hacim ve uzmanlık üretimi İsrail otomotiv endüstrisi hem hacim üreticilerine hem de özel pazarlara hizmet vermektedir. İsraili şirketler JIT, paketleme ve lojistik gereksinimlerini karşılamak için OEM alıcıları ile yakın işbirliği içinde çalışırken, özel üreticiler genellikle sınırlı çalışma için özel tasarım ürünler tasarlıyor.

Serbest ticaret anlaşmaları, İsrail ürünlerinin Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Meksika, Avrupa Birliği, EFTA, Mercosur, Türkiye ve Ürdün'e ithalat vergileri getirmemesini sağlıyor. Diğer ülkelerin çoğu İsrail MFN statüsü vermiştir. İhracat geliştirme İsrail'in modern ekonomisi, bir yenilik geleneği ve hükümet Ar-Ge finansmanı, dünya çapında üreticiler tarafından kullanılan sofistike, rekabetçi ve teknolojik olarak ileri otomotiv ürünleri ile sonuçlanmaktadır. Nakliye İsrail'in Hayfa ve Aşdod'taki iki Akdeniz limanı Avrupa, Amerika ve ötesine hızlı konteyner hizmeti sunuyor. Eilat'taki Kızıl Deniz üzerindeki liman, Asya'ya rahat bir rota sunmaktadır. Yüksek değerli ürünler hava yoluyla sevk

edilebilmekte, Avrupa'daki çoğu büyük şehir günde en az iki kez ve çoğu zaman daha fazla uçuşla servis edilmektedir.

Kaynak: <https://itrade.gov.il/south-africa/about/israels-automotive-industry/>

Türkiye'den İsrail'e Otomotiv İhracatı

Ürün Grubu	2018 Ocak - Aralık FOB USD	2019 Ocak - Aralık FOB USD	Değişim FOB USD%
BİNEK OTOMOBİLLER	380.303.103,50	606.105.603,52	59,37%
TEDARİK SANAYİİ	89.670.522,21	93.107.840,53	3,83%
OTOBÜS, MİNİBÜS, MİDİBÜS	21.924.411,21	34.247.200,94	56,21%
ÖZEL AMAÇLI MOTORLU TAŞITLAR	7.016.773,95	6.641.693,55	-5,35%
EŞYA TAŞIMAYA MAHSUS MOTORLU TAŞITLAR	24.036.896,83	6.317.992,27	-73,72%
ÇEKİCİLER	73.287,06	1.116.828,80	1.423,91%
MİNERAL YAKITLAR, MİNERAL YAĞLAR VE ÜRÜNLER	76.625,81	57.593,13	-24,84%
DİĞER TAŞIT ARAÇLARI İKİ TEKERLEKLİ TAŞITLAR (BİSİKLET, MOPET, MOTOSİKLET)	95.374,29	54.249,30	-43,12%

Türkiye'nin İsrail'e ihracatında binek otomobiller birinci sırada yer almaktadır. 2019 yılı itibariyle, söz konusu ülkeye, 41.645 adet binek otomobil, 418 otobüs, minibüs, midibüs ve 267 adet eşya taşımaya mahsus motorlu araç ihracatımız olmuştur.

Binek otomobiller ihracatımız bir önceki yıla göre %59,37'lik bir artışla, 606 milyon USD olarak gerçekleşmiştir.

İsrail, Türkiye'nin otomotiv endüstrisi ihracatında 12. Sırada, binek otomobil ihracatında ise 6. Sıradadır. Bu hali ile sektör için önemli bir pazardır.

Yıllar İtibariyle Otomotiv Endüstrisi Türkiye-İsrail İhracat Rakamları

Bin USD	2015	2016	2017	2018	2019
İhracat	498.428	466.179	546.413	523.197	747.649

Kaynak: TİM

2019 yılı itibariyle otomotiv endüstrisi İsrail ihracatımız bir önceki yıla oranla %42,9 artarak 747.649 (bin USD) olarak gerçekleşmiştir.

İŞADAMLARININ PAZARDA DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR

Ticareti Etkileyen Kültürel Faktörler

İsrail'de dinin sosyal hayata ve ticarete etkileri çok yoğundur. Bunun en belirgin örnekleri başta Shabbat olmak üzere dini günler ve Koşer şartıdır.

Cuma günü güneş batarken başlayan ve Cumartesi güneş battığında sona eren "Shabbat" sırasında İsrailiiler hiç bir şekilde çalışmamakta ve iş konuşmamaktadır. Cuma öğleden itibaren iş yerleri kapanmaktadır. Muhafazakar Yahudiler, Shabbat'ta ateş yakmamakta; araç, telefon, elektrik vb.

kullanmamaktadır. Ülkede dini bayramlar da Shabbat gibi yaşanmakta, Kipur süresince ülkede trafiğe araç çıkmamakta ve havaalanı kapalı olmaktadır.

Koşer, İslam dinindeki "helal" mecburiyetinde olduğu gibi; gıdaların dini kurallara uygun olması şarttır. Özellikle et ürünlerinde (hayvanın makbul hayvan olması, kesimin dini kurallara göre yapılması, et ürünleriyle süt ürünlerinin aynı anda yenmemesi) katı kurallar bulunmaktadır. Yasal zorunluluk olmamakla birlikte, gıda ihracatçılarımızın bu belgeyi almadan İsrail'e ihracat yapması güçtür. İsraililer hediye almayı sevseler de, Koşer nedeniyle gıda maddesi hediye etmemek gerekir. Yemeğe davet edileceklerse, Koşer konusunda hassas olup olmadıkları uygun bir dille önceden sorulmalıdır.

Kudüs'te her üç din için kutsal mekanlar bulunmakta ve İsrail'e gelen yabancılar Kudüs'e büyük ilgi göstermektedir. Kudüs'ün bütün ilahi dinler için kutsal olduğu unutulmamalı ve kıyafet seçimi yapılırken kutsal mekanlara uygun giysiler tercih edilmeli, ağlama duvarı mümkünse Shabbat dışında ziyaret edilmelidir. Cuma öğleden sonra ve Cumartesi günleri ağlama duvarında kesinlikle fotoğraf çekilmemeli ve cep telefonları kapalı tutulmalıdır. Dindar Yahudiler Shabbat'ta elektrikli cihazlar kullanmadıkları için kutsal yerlerde bu kurala uyulmasına büyük önem vermektedirler.

Para Kullanımı

İsrail'in resmi para birimi Yeni İsrail Şekli (YİŞ) olup, banknotlar 20, 50, 100 ve 200'lük birimler halinde, madeni paralar ise 1, 5, 20'lik birimler halinde basılmaktadır. Bankalarda, otellerde ve özel döviz bürolarında belli oranlarda komisyon alınarak para değişimi yapılmaktadır.

Pasaport ve Vize İşlemleri

İsrail'e seyahat etmek isteyen Umuma Mahsus Pasaport hamilleri vizeye tabidir. Diplomatik, Hizmet ve Hususi Pasaport hamilleri ise, anılan ülkeye yapacakları 3 aya kadar ikamet süreli seyahatlerinde vizeden muaftır. (www.mfa.gov.tr)

İsrail Makamlarıyla yürütülen görüşmeler sonucunda, bir ticari organizasyona kayıtlı olduğunu belgeleyen Türk iş adamlarına çok girişli vize verilmesi uygulaması başlamıştır. Ancak İsrail makamları vize için davet mektubu talep etmektedir. Bu uygulamaya göre İsraili bir firmanın kendi İçişleri Bakanlığı kanalıyla Türkiye'deki İsrail temsilciliklerine resmi bir davetiye göndermesi gerekmektedir. Batı Şeria ve özellikle Gazze Şeridi'ne giriş için, bu durumun İsrail'e gelmeden önce İsrail güvenlik birimlerine bildirilmesi ve izin alınması gerekmektedir.

Pasaportlarında İran, Afganistan, başta Suriye ve Lübnan olmak üzere Arap ülkelerinin vize ve damgaları olan yolcular, İsrail'e giriş ve çıkışta uzun süre sorgulanmaktadır. Özellikle diplomatik, hususi ve hizmet pasaportları için vize alınması gerekmediğinden, pasaportta hangi ülkelerin damgaları olduğuna önceden dikkat edilmeksizin İsrail'e gelen yolcular havaalanında sorunlarla karşılaşmaktadır. Resmi heyetlerin programlarını, pasaport detayları ile birlikte makul bir süre önceden Dışişleri Bakanlığı kanalıyla T.C. Tel Aviv Büyükelçiliği'ne bildirmeleri de faydalı olacaktır.

A GRUBU VİZELER

A/1 Geçici Oturma ve Çalışma Vizesi: İsrail'de İçişleri Bakanlığı tarafından verilen ve geçerlilik süresi kadar hamiline oturma ya da çalışma izni sağlayan bu vize, 1 yıllık sürelerle verilmekte ve uzatılabilmektedir.

A/2 Çalışma Öğrenci Vizesi: Öğrenime devam ederken, çalışma hakkı da sağlayan bir vizedir.

A/3 Din Adamı Vizesi: Çeşitli dinlere mensup (Hıristiyan, Bahai gibi) din adamlarının misyonerlik amacıyla İsrail'de çalışabilmeleri için verilmektedir. Tıpkı A/1 vizesi gibi çalışma ve oturma izni verir. Çoğunlukla Ermeni, Süryani ve Rum din adamları tarafından kullanılmaktadır.

B GRUBU VİZELER

B/1 Vizesi: Çalışma Vizesi olarak adlandırılan bu vize, çalışmak amacıyla İsrail'e geleceklere İsrail'in Dış Temsilcilikleri yoluyla ya da ülkeye girişte verilebilmektedir. B/1 vizesi ile çalışacak olan kişinin nerede ve hangi tarihe kadar çalışacağı belirtilmeli, kişinin işyerini değiştirmesi halinde tekrar vize başvurusu yapması gerekmektedir. Söz konusu vize 3 aylık süre ile verilebildiği gibi, daha uzun süreli de olabilmektedir.

B/2 Vizesi: Turistik amaçlarla gelerek en fazla 3 ay süreyle bu ülkede kalacaklara verilen bu vizeye sahip kişilere çalışma hakkı tanınmamaktadır. B/2 vizesi bazı hallerde 6 aylık, tek ya da çok girişli olarak verilebilmektedir. Söz konusu vize, İsrail'in diğer ülkelerle arasındaki vize rejimine göre bu ülkelerdeki İsrail temsilcilikleri veya sınırdaki görevliler tarafından verilebilmektedir.

B/3 Vizesi: Bu vize yürürlükteki İsrail mevzuatına göre başka tür vize alamayan, ancak İsrail'e gelme nedeni konusunda ilgili makamları ikna edici yeterli bilgileri sağlayabilen kişilere istisnai olarak verilmektedir.

SÜREKLİ İKAMET VİZESİ

İsrail'de devamlı oturma ve çalışma hakkı veren ve 1 defa alındığında yenilemeye ihtiyaç duyulmaksızın geçerli olan sürekli bir vizedir.

OLEH HADEŞ (Göçmen Vizesi)

İsrail'de uygulanmakta olan "Oleh Hadeş" vizesi, daimi oturma ve çalışma hakkı veren ve bir defa alındığında yenilemeye ihtiyaç duyulmaksızın geçerli olan sürekli bir vizedir. Bu vize yalnızca Yahudilere verilmektedir.

İş gezileri için mutlaka davet mektubu, Türkiye'deki firmadan bir görev yazısı ve Türkiye'deki firmanın Ticaret Odası'na kaydı gerekmektedir. İşçi vizesi için ise İsrail Müteahhitler Birliği tarafından onaylanmış olan isim listesi, İsrail İçişleri Bakanlığı tarafından Türkiye Büyükelçiliği'ne gönderilmiş ve İsrail'den davet eden firmanın adına gelmiş olan izin belgesi gerekmektedir. Turist vizesiyle İsrail'e gidip orada çalışmak isteyenler, İçişleri Bakanlığı'na başvurup vizelerini değiştirmek zorundadırlar. Bunların haricinde bütün vize işlemlerinde gereken evraklar; en az 6 ay geçerli pasaport, son bir yıl içinde çekilmiş 1 adet fotoğraf ve 1 adet vize formudur.

İsrail, güvenlik açısından oldukça sıkı denetlenen bir ülkedir. Bu nedenle ülkeye giriş ve çıkışlarda havaalanlarında yolculara İsrail Havayolları görevlileri tarafından çeşitli sorular sorulmaktadır. Özellikle ülkeden çıkışta yapılan bu işlem, istisnasız herkese uygulanmaktadır. Seyahat bir iş seyahati ise görüşülen kişilerin kartları, konaklanan otelin faturası gibi belgeler alandaki görevliler tarafından talep edilebilmektedir. Söz konusu sorgulama genellikle uzun sürdüğünden, uçuştan en az iki saat önce havaalanında olunması tavsiye edilmektedir. Bagajlar ise X-ray cihazından geçirilmek ve açılmak suretiyle kontrol edilmektedir. Güvenlik görevlilerinin sorularına sabırla ve dikkatle cevap verilmesi gerekmektedir. Davet mektupları girişte ve çıkışta hazır bulundurulmalı ve görevlilere ibraz edilmeli, davet sahibine giriş ve çıkıştaki kontrol esnasında telefonla ulaşılabilmeli, mümkünse davet sahibi yolcuyu karşılamalı ve uğurlamalıdır.

Resmi Tatiller ve Çalışma Saatleri

İsrail'e yapılacak iş ziyaretleri için özellikle Haziran-Temmuz-Ağustos gibi sıcak yaz ayları pek uygun değildir. Diğer zamanlarda ise bayramlara ve resmi tatil günlerine dikkat etmek gerekmektedir.

İsrail'de hafta sonu resmi tatil günleri Cuma ve Cumartesi günleridir. Pazar günü haftanın ilk iş günüdür. "Shabbat" nedeniyle resmi daireler ve çoğu şirketler Cuma ve Cumartesi günleri kapalıdır. Yahudiler Shabbat zamanında çalışmamakta ve iş konuşmamaktadır. Çalışma gününe rastlayan yarım gün tatillerde iş yerleri saat 13.00'de kapanmakta, resmi kurum ve odalar genellikle tam gün kapalı olmaktadır. Bu tatillerin dışında Arapların çoğunlukta olduğu bölgelerde Müslüman bayramları, Hıristiyanların çoğunlukta olduğu yerlerde Hıristiyan bayramları kutlanmaktadır.

20 Temmuz (Tisha b'Av; bankalar kapalıdır); 30 Eylül (Yahudiler için Yılbaşı); 18 Eylül (Yom Kippur); 23 Eylül (Sukkot); 10 Ekim (Simchat Torah); 2-9 Aralık (Chanukah; okullar kapalıdır)

Kullanılan Lisan

İsrail'de ana dil İbranicedir. Ancak İngilizce'de çok yaygın olarak kullanılmaktadır.

Ulaşım

Türkiye'den İsrail'e ulaşım THY'nin tarifeli uçuşları ile haftanın her günü sağlanabilmektedir. Ayrıca, THY Airbus 310 kargo uçakları ile haftada 4 gün de İsrail'e kargo seferi gerçekleştirmektedir. İstanbul-Tel Aviv arası uçuş süresi iki saattir. Ben Gurion Havaalanı İsrail'in uluslararası nitelikteki en büyük havaalanı olup, Tel Aviv'e 15 km ve Kudüs'e 60 km uzaklıkta bulunmaktadır. Eilat Havaalanı, bazı Avrupa ülkelerinde yapılan "charter" seferleri ve Tel-Aviv Dov Hoz Havaalanı ile birlikte iç hat uçuşları (Telaviv-Eilat) için hizmet vermektedir.

Ben Gurion Havaalanı'ndan Tel Aviv'e ulaşım her saat başı oteller bölgesine giden shuttle servislerle, tarifeli belediye otobüsleri veya taksilerle sağlanmaktadır. Taksilerin şehir merkezine tarifeleri 60 YİŞ civarındadır. Havaalanından Kudüs'e ulaşım ise otobüslerle, taksilerle veya "sherut" denilen 7-8 kişilik dolmuşlarla sağlanmaktadır.

İsrail'de şehir içi ulaşım dolmuş, otobüs ve taksi ile sağlanmaktadır. Otobüs biletleri 1 Dolar civarındadır. Taksiler telefonlu taksi duraklarından çağrılabilir. Tel Aviv-Kudüs arasında ulaşım, merkez otobüs terminalinden saat başı kalkan otobüsler ve dolmuşlarla (sherut) sağlanmaktadır. Ayrıca iki şehir arasında taksi ulaşımı sabit tarife üzerinden olup, yaklaşık 180-200 YİŞ'tir.

İsrail'de çok sayıda otomobil kiralama şirketi bulunmaktadır. Araba kiralamak için 21 yaş üstünde olmanız ve ehliyetinizin bulunması yeterlidir. Ancak kiralık arabalarla Ürdün'e geçiş yasaktır. Trafik akışı ülkemizde olduğu gibi sağdan işlemektedir. Arka ve ön koltukta emniyet kemeri takma zorunluluğu olup, şehir içi hız limiti 50 km, şehir dışı hız limiti ise 90 km'dir. Trafik işaretleri İbranice, İngilizce ve Yunancadır.

Türkiye'den İsrail'e gönderilen mallar ise önce kamyonlarla Mersin ve İzmir Limanları'na taşınmakta, oradan da Hayfa Limanı'na gönderilmek üzere gemilere yüklenmektedir. Buna ilaveten Hayfa-Mersin limanları arasında bir Ro-Ro hattı kurulması ve söz konusu hattın diğer

bölge ülkelerini de kapsayacak şekilde genişletilmesinin düzenli mal taşımacılığının sağlanması açısından önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.

Yerel Saat

GMT'den 2 saat ileride, Türkiye ile aynı saat dilimindedir.

Telefon Kodları

İsrail'in uluslararası telefon kodu 972'dir. Yurt içi aramalarda şehir telefon kodlarının başına "0" eklenmelidir.

Barınma

İsrail oldukça pahalı ülkelere birisidir. 3 yıldızlı bir otelin ortalama fiyatı 80-100 ABD Doları arasında değişmektedir.

Genel Değerlendirme ve Öngörüler

Türkiye ile İsrail arasında son derece geniş ekonomik işbirliği olanakları mevcut olmasına rağmen iki ülke ilişkilerinin önündeki en büyük engel İsrail-Filistin sorunu olarak görülmekte, iş adamlarımızın İsrail'de yapmayı planladığı uzun vadeli yatırımlar bölgedeki savaş ve bunun getirdiği istikrarsızlık nedeniyle olumsuz yönde etkilenmektedir.

İsrail'in ekonomik kalkınmasında üç önemli nokta dikkat çekicidir. Bunlar; küçük iç pazar nedeniyle ithalat zorunluluğu, iklim şartları ve özellikle su yokluğu nedeniyle özel tarım teknolojisi geliştirme ihtiyacı ve çeşitli sanayileşmiş ülkelere yayılmış olan Yahudi kökenli kaliteli teknik işgücünün İsrail'e göç etmesidir. Bunun sonucu olarak İsrail bilgisayar transistör imalatında, güvenlik sistemlerinde ve sulama teknolojilerinde önemli aşamalar kaydetmiş; Yahudi iş aleminin etkisiyle tüm dünyaya yayılmış çok ciddi bir ticaret ağı kurmuştur.

İsraili iş adamlarının Türkiye pazarına duydukları ilgi, son yıllarda gözle görülür derecede artmıştır. Bu ülkeden gelen işbirliği önerileri karşılıklı mal alım-satımının yanı sıra; özellikle GAP çerçevesinde tarıma dayalı sanayilerin geliştirilmesinde; sulama sistemleri, tohum ıslah birimleri gibi verimlilik artırıcı tekniklerin yerleştirilmesi gibi konuları da kapsamaktadır. İsrail'in sahip olduğu çorak ve verimsiz toprakları yılda birkaç ürün alınabilir hale getirmede uyguladığı ve son derece başarılı sonuçlar veren yöntemlerin, Türk tarım sektöründe de uygulanması mümkündür.

İsrail mühendislik-müşavirlik, araştırma-geliştirme gibi profesyonel hizmetler konusunda da önemli bir birikime sahiptir. Çeşitli sektörlerden Türk iş adamlarının bu pazara ilgi göstermesi, İsrail ile işbirliğinin her planda önem kazanmasına ve bunun sonucunda Türk iş adamları için ABD pazarında ikili ve üçlü işbirliği imkanlarının ortaya çıkmasına yol açabilecektir. Türk ve İsraili iş adamları arasında işbirliğine konu olabilecek diğer sektörler arasında ise inşaat, turizm ve enerji (özellikle güneş enerjisi sistemleri) sayılabilir.

İsrail ile karşılaştırıldığında Türkiye'de nispeten ucuz işgücü olması ve Türkiye'nin gerek AB, gerekse BDT ülkelerine coğrafi yakınlığı nedeniyle; Türkiye'de başta tekstil sektörü olmak üzere sınıai alanda önemli işbirliği imkanları mevcut bulunmaktadır. Sanayi alanındaki söz konusu işbirliği imkânları Yeni Yabancı Sermaye Mevzuatı'nın kabul edilmesi ve yürürlüğe girmesiyle daha da cazip hale gelmiştir. Hâlihazırda Türkiye'de 190 adet İsrail firması faaliyet göstermektedir.

İşgücünün çok pahalı olması gibi nedenlerle İsrail'de tekstil ve giyim sektöründe sıkıntı yaşanmaktadır. Yapılacak işbirliğinde kumaşın İsrail'de kesilip Türkiye'de dikilmesi, bitirme işleminin İsrail'de tamamlanması durumunda söz konusu malın kotasız ve gümrüksüz olarak ABD'ye ihraç edilmesi mümkün olmaktadır. İsrail kumaşının İsrail'de kesilip, diğer işlemlerin Türkiye'de yapılması ve sevkiyatın Türkiye'den olması halinde de malın ABD'ye kotasız ama gümrüklü olarak ihracı mümkündür.

Yıllardır İsrail ve Filistin arasında devam eden savaş nedeniyle İsrail ekonomisinde yaşanan duraklama, İsraili firmaların finansman olanaklarını kısıtlamış ve Türkiye'de kendileri açısından potansiyel arz eden sektörlerde doğrudan yatırım planlarını askıya almalarına yol açmıştır.

KAYNAKLAR

1. OICA www.oica.net
2. Ticaret Bakanlığı www.ticaret.gov.tr
3. Trademap www.trademap.org
4. TUİK www.tuik.gov.tr
5. Türkiye İhracatçılar Meclisi <http://www.tim.org.tr/tr/>
6. Uludağ İhracatçı Birlikleri <http://www.uib.org.tr/tr/>

YASAL UYARI; Bu rapor Birliğimiz uzmanları tarafından güvenilir olduğuna inanılan kamuya açık kaynaklardan elde edilen bilgiler kullanılmak suretiyle, sadece bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır. Bu rapor ve içindeki bilgilerin kullanılması nedeniyle doğrudan veya dolaylı olarak oluşacak zararlardan Birliğimiz hiçbir şekilde sorumluluk kabul etmemektedir. Birliğimizin yazılı izni alınmaksızın herhangi bir kişi tarafından, herhangi bir amaçla, kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz veya yayımlanamaz. Tüm haklarımız saklıdır.